

SAVONIA

KOHTI KESTÄVÄÄ PÄIVÄHOITOA

Kestävän kehityksen suunnitelma Siilisetin varhaiskasvatukselle

Emmi Laukkanen
Merja Sutinen

Opinnäytetyö

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Emmi Laukkanen ja Merja Sutinen	
Työn nimi Kohti kestävää päivähoitoa – Kestävän kehityksen suunnitelma Siilisetin varhaiskasvatukselle	
Päiväys 22.1.2012	Sivumäärä/Liitteet 37/3
Ohjaaja(t) Anne-Leena Juntunen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Liikelaitos Siiliset-peruspalvelukeskus. Varhaiskasvatuspalvelut. Eeva-Liisa Lyytinen	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyö on kestävän kehityksen suunnitelma Siilisetin varhaiskasvatukselle. Se tarjoaa päivähoitolle lasten kanssa toteutettavia kestävän kehityksen mukaisia toimintatapoja. Tuote on laadittu työntekijöiden avuksi kehittämään liikelaitoksen alueen päivähoitoa kestävämmäksi. Työn teoreettisena viitekehityksenä on varhaiskasvatus, kestävä kehitys, tutkiva oppiminen, havainnoiminen sekä osallisuus. Olemme tarkastelleet kestävästä kehitystä taloudellisesta, sosiaalisesta ja kulttuurisesta sekä ekologisesta ulottuvuudesta.</p> <p>Tuotteen suunnittelu aloitettiin selvityksellä, joka toteutettiin sähköisesti webropol-kyselyohjelmalla. Kysely lähetettiin kaikkiin Siilisetin alueen päiväkoteihin ja jokaisesta päiväkotiryhmästä kyselyyn vastasi yksi työntekijä. Lisäksi kyselyyn vastasivat päiväkotien johtajat. Vastauskoostetta analysoimalla selvitettiin tuotteeseen teemasisällöt ja sen jälkeen laadittiin opas.</p> <p>Toiminnallisen opinnäytetyön tuotteesta on hyötyä Siilisetin päivähoitolle taloudellisesta sekä ekologisesta. Lasten näkökulmasta tuotteemme tarkoittaa konkreettisia arjen tekoja, esimerkiksi lähiympäristöön tutustumista ja hyvien tapojen sekä arvojen omaksumista. Toteutuessaan kestävän kehityksen mukaiset toimintatavat ovat hyödyksi vielä vuosienkin päästä.</p> <p>Jatkossa kehittämismahdollisuutena on esimerkiksi selvittää, miten opinnäytetyömme on otettu käytännön työssä vastaan ja onko päivähoidossa havaittavissa kehitystä verrattuna opinnäytetyötämme edeltävään aikaan. Tuotteen päivittäminen voisi olla tulevaisuudessa toisen opiskelijaryhmän opinnäytetyö, jossa tutkittaisiin tekemämme tuotteen toimivuutta. Sen pohjalta olisi mahdollista kehittää ja päivittää työtämme edelleen.</p>	
<p>Avainsanat</p> <p>Varhaiskasvatus, kestävä kehitys, tutkiva oppiminen, havainnoiminen, osallisuus, kehittämistyö</p>	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Emmi Laukkanen and Merja Sutinen			
Title of Thesis Towards to sustainable daycare – Sustainable development program for early childhood education of Siiliset			
Date	22.1.2012	Pages/Appendices	37/3
Supervisor(s) Anne-Leena Juntunen			
Client Organisation/Partners Business firm Siiliset-social services centre. Early childhood education services. Eeva-Liisa Lyytinen			
<p>Abstract</p> <p>This thesis work concerns a sustainable development program for early childhood education of Siiliset social services centre. It provides sustainable development practices carried out with children. The product has been drawn-up to help the daycare workers to develop more sustainable daycare at Siiliset. The context of the product is early childhood education, sustainable development, inquiry learning, observation and inclusion. We have looked at sustainable development from economic, social and cultural, and ecological dimension.</p> <p>Planning of the product began with a report, which was made electronically with the computer program Webropol. A survey was sent to all day-care centers in Siiliset and a worker from each group and the directors of the day-care centers responded to the survey. By analyzing the results we found out the thematic content and then we made the handbook guide.</p> <p>The product of our functional thesis benefits the early childhood education of Siiliset by economically and ecologically. For children our product means concrete everyday acts, for example getting to know the immediate environment and adopt good manners and values. Realized the practices of sustainable development will be useful for years to come.</p> <p>In the future a development opportunity could be for example to make a report of how our thesis has been received and is there noticeable development in children's day care compared to the time before our thesis. Updating of the product could also be some other student group's thesis in which they could study the functionality of our product. In that way it would be possible to still develop and update our work.</p>			
<p>Keywords Early childhood education, sustainable development, inquiry learning, observation, inclusion, development work</p>			

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	KOHTI YMPÄRISTÖYSTÄVÄLLISEMPÄÄ VARHAISKASVATUSTA SIILISETISSÄ	8
2	VARHAISKASVATUS SIILISETISSÄ	10
2.1	Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	10
2.2	Sisällölliset orientaatiot – luonnontieteellinen orientaatio	11
2.3	Valtakunnallinen esiopetussuunnitelma	11
2.4	Esiopetussuunnitelman yleiset tavoitteet	12
2.5	Esiopetussuunnitelman keskeiset sisältöalueet	12
3	MITÄ ON KESTÄVÄ KEHITYS?	15
3.1	Taloudellisesti kestävä kehitys	16
3.2	Sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys	17
3.3	Ekologisesti kestävä kehitys	18
3.4	Kestävä kasvatusta	18
3.5	Minä kasvattajana – lasten asenteisiin vaikuttaminen	20
4	AJATTELU ALKAA IHMETTELYSTÄ	21
4.1	Lapsen ymmärrys rakentuu tutkimalla	21
4.2	Ympäristöä havainnoidaan koko keholla	23
4.3	Lapsen osallisuus päivähoiton kasvatuskulttuurissa	24
5	TUOTTEISTAMISEN VAIHEET KESTÄVÄN KEHITYKSEN SUUNNITELMASSA	27
5.1	Alkuselvityksen toteuttamisen kuvaus	28
5.2	Varhaiskasvatuspäivästä vauhtia tuotteen valmistukseen	30
5.3	Tuotteen arviointi	31
6	POHDINTA	32
	LÄHTEET	35

LIITTEET

Liite 1 Tutkimuslupa

Liite 2 Alkuselvitys varhaiskasvatuksen työntekijöille

Liite 3 Alkuselvityksen vastauskooste

Liite 4 Arjen pieniä tekoja – Kestävän kehityksen suunnitelma Siilisetin varhaiskasvatukselle

1 KOHTI YMPÄRISTÖYSTÄVÄLLISEMPÄÄ VARHAISKASVATUSTA SIILISETISSÄ

Kestävä kehitys ja sen toteuttaminen on tämän päivän maailmanlaajuinen haaste. Teemme päivittäin erilaisia valintoja, jotka vaikuttavat ympäristöömme ja siihen, miltä maailma tulevaisuudessa näyttää. Nykypäivänä ihmiset käyttävät luonnonvaroja neljänneksen enemmän, mitä luonto pystyy korvaamaan (Changing the way we live). Olisikin tärkeää, että ihmiset omaksuisivat ympäristöä säästäviä ja vähemmän kuormittavia elintapoja. Kaikkien tulisikin pyrkiä siihen, että jättäisimme jälkeemme maapallon, jossa myös tulevien sukupolvien on mahdollista elää hyvää elämää.

Siilisetin alueen päivähoidossa on jo pitkään ollut suunnitteilla kestävän kehityksen yhtenäisen mallin tekeminen, mutta siihen ei ole löytynyt aikaa. Olemme kehittäneet opinnäytetyönämme kestävän kehityksen suunnitelman Siilisetin varhaiskasvatukselle. Sen tavoitteena on antaa tietoa sekä erilaisia konkreettisia arjessa toteutettavia kestävän kehityksen toimintaohjeita ja menetelmiä työntekijöiden käyttöön. Tuote sisältää ohjeita esimerkiksi oikeaoppiseen sähkön kulutukseen ja veden käyttöön.

Siiliset-peruspalvelukeskukseen kuuluu kolme kuntaa; Siilinjärvi, Nilsia ja Maaninka. Kuntien valtuustot hyväksyivät yhteistoimintasopimuksen maaliskuussa 2008, jonka mukaan näiden kolmen kunnan sosiaali- ja terveystalvet, mukaan lukien varhaiskasvatus- ja esiopetus, järjestetään Paras-lain mukaisesti yhteistoiminta-alueena, Liikelaitos Siiliset-peruspalvelukeskuksessa isäntäkunnan ollessa Siilinjärvi. Varsinaisesti peruspalvelukeskus aloitti toimintansa 1.1.2010. Asukkaita Siilisetin kunnissa on yhteensä noin 30 000 ja Siilisetin varhaiskasvatuksen piiriin kuuluu noin 1 500 lasta. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2010, 1.) Siilisetin yhteistoiminta-alueella tarjotaan laadukasta, lapsiperheiden tarpeita vastaavaa varhaiskasvatusta ja esiopetusta. Varhaiskasvatuspalveluihin kuuluvat päiväkotihoido, perhepäivähoito, esiopetus, erityis- päivähoito sekä avoin päiväkotitoiminta. (Siiliset Peruspalvelukeskus 2011, 3.)

Kuvaamme opinnäytetyössämme kestävää kehitystä varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Jo lapsille on tärkeää opettaa, mitä kestävä kehitys tarkoittaa. Päämääränä on, että lapset ymmärtävät luonnon säästämisen merkityksen tulevia sukupolvia ajatellen. Aikuisen rooli ja asenteet ovat tärkeässä osassa lasten ympäristöä huomioivan käsityksen muodostumisessa. Oppiminen kestävään elämäntapaan on hyvä aloittaa jo lapsuudessa, sillä lapsena omaksutut toimintatavat ja asenteet kulkevat mukana läpi elämän.

Lastentarhanopettajaliitto on nimennyt vuodet 2010–2013 kestävän kehityksen toiminnallisiksi teemavuosiksi. Teemavuodet on aloitettu painottamalla taloudellista kestävyyttä, jossa korostuu varhaiskasvatuksen tärkeys. Lapsiin ja nuoriin investointi on taloudellisesti kannattavaa. Kestävä kehitys on sisällytetty valtakunnallisen Varhaiskasvatussuunnitelman (2005) ja Esiopetuksen opetussuunnitelman (2010) perusteisiin. Kestävä kehitys tulee näkyä myös yksiköiden omissa opetussuunnitelmissa ja laadittu erillinen kestävän kehityksen ohjelma helpottaa päivähoiton toiminnan suunnittelua. (Parikka-Nihti 2011, 6.)

Vuonna 2011 ekologisen kestävyys teemalla korostetaan luonnon ja liikunnan merkitystä. Vaikka olemme perinteisesti metsäkansaa, on suomalaisten luontoyhteys hieman hukassa, sillä kaikki eivät uskalla mennä metsään. Varhaiskasvatuksella ja esiopetuksella onkin merkittävä rooli luontosuhteen muodostumisessa ja lasten luontoyhteyden vahvistamisessa. Kokemuksellisena oppimisympäristönä metsä on paikka, jossa pitää olla aikaa ihmetellä ja tutkia ympäristöä aistit valtoimenaan. Tärkeintä on yhdessä tekeminen ja kokeminen. (Parikka-Nihti 2011, 6–7.)

On hyvä huomata, että kestävä kehitys on enemmän kuin pelkkää kierrätystä ja jätteen lajittelua. Ekologisen ulottuvuuden lisäksi sillä on sosiaalinen, taloudellinen sekä kulttuurinen ulottuvuus, joilla kestävä kehitys huomioi kokonaisvaltaisen ihmisen ja yhteisön hyvinvoinnin. Työmme ohjeistaa Siilisetin alaisuudessa toimivaa päivähoitoa sekä varhaiskasvatuksen työntekijöitä toimimaan kestävän kehityksen mukaisesti työssään ja opettamaan myös lapsille kestävän kehityksen mukaista toimintaa. Jokaikaisen tulisikin sisäistää yhteisen tulevaisuuden tavoite, että *”kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa”* (Wolff 2004, 20).

Tämä on toiminnallinen opinnäytetyö, jonka tuotteena valmistimme word-tiedostona kestävän kehityksen oppaan 'Arjen pieniä ympäristötekoja' varhaiskasvatuksen työntekijöiden käyttöön. Sähköinen muoto on nykyaikaa ja kestävän kehityksen mukaista, lisäksi sitä on suhteellisen helppo päivittää verrattuna kirjallisen tuotoksen tekemiseen.

2 VARHAISKASVATUS SIILISETISSÄ

Varhaiskasvatus on pienten lasten vuorovaikutuksellista kasvatustyötä, jonka tavoitteet kohdistuvat tasapainoisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Kasvattaminen tapahtuu yhteistyössä kasvatuksen ammattilaisten ja vanhempien kanssa, sitä kutsutaan kasvatuskumppanuudeksi. Varhaiskasvatus on hoidon, kasvatuksen ja opetuksen suunniteltu kokonaisuus, jota järjestää, valvoo ja tukee yhteiskunta. Varhaiskasvatuspalveluista keskeisimpiä ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä erilainen avoin toiminta. Varhaiskasvatuspalveluiden tuottajia ovat kunnat, järjestöt, yksityiset palveluntuottajat sekä seurakunnat. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2010, 11.) Päivähoitoa voivat saada kaikki lapset, jotka eivät ole vielä oppivelvollisuusikäisiä, mutta myös sitä vanhemmat lapset, jos erityiset olosuhteet vaativat sitä, eikä hoitoa ole järjestetty muulla tavoin. (Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973/36.) Esiopetuksen piiriin kuuluvat kaikki 6-vuotiaat lapset.

2.1 Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen sisältöä kehystävä asiakirja, jonka tavoitteena on koko maan yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edistäminen. Perusteiden pohjalta kunnissa laaditaan kuntakohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. Tavoitteena on myös lisätä varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista tietoisuutta, vanhempien osallisuutta lapsensa varhaiskasvatuspalveluissa sekä moniammatillista yhteistyötä lasta ja perhettä tukevien palveluiden kesken. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2010, 7.)

Varhaiskasvatus on kokonaisuus, joka muodostuu hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta. Osa-alueet painottuvat lapsilla iän mukaan ja niiden hyvällä kokonaisuudella voidaan edistää lapsen myönteistä minäkäsitystä, ilmaisu- ja vuorovaikutustaitoja, sekä ajattelun kehittymistä. Ensisijaisena tavoitteena varhaiskasvatuksessa on lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen. Hyvinvoivalla lapsella on hyvät kasvun, kehittymisen ja oppimisen edellytykset. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2010, 15.)

2.2 Sisällölliset orientaatiot – luonnontieteellinen orientaatio

Varhaiskasvatuksen keskeisiä sisältöjä ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen sekä uskonnollis-katsomuksellinen orientaatio. Orientaation käsite tarkoittaa sitä, että tarkoituksena ei ole oppiaineiden sisältöjen opiskelu, vaan niiden välineiden ja valmiuksien hankinnan aloittaminen, joiden avulla lapsi pystyy vähitellen perehtymään, ymmärtämään ja kokemaan erilaisia ilmiöitä. Elollisen luonnon ilmiöihin, kuten eläimiin, kasveihin ja eri vuodenaikoihin tutustutaan havainnoiden, tutkien ja kokeillen. Luonnontieteellisen orientaation aiheet löytyvät lapsen lähiympäristöstä, sisältä ja ulkoa. Ominaista orientaatiolle on kokeellisen menetelmän käyttö. Luonnon ilmiöt ja niihin vaikuttavat tekijät avautuvat vähitellen lapsille perehdyttäessä syy-seuraustyyppisiin vaikutussuhteisiin kontrolloiduissa olosuhteissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2010, 26–28.)

Siilisetin varhaiskasvatusalueen rikkautena nähdään savolainen luonto ja kulttuuri- maisema sekä perinteet ja elintavat, joita varhaiskasvatuksessa halutaan arvostaa ja vaalia. Lähiluonnossa liikkuminen eri vuodenaikoina tukee lapsen maailmankuvan rakentumista sekä opettaa ymmärtämään ja kunnioittamaan elämää. Leikki- ja retkeilykohteena luonto tarjoaa monipuolisine eläin- ja kasvilajeineen rikkaan ja jatkuvasti muuttuvan ympäristön, jossa lapsi voi toteuttaa luontaista uteliaisuuttaan, oppia uutta ja tutkia erilaisia asioita. Monipuoliset luontokokemukset luovatkin pohjaa syvälle luontosuhteelle ja kasvattavat ympäristövastuullisuuteen. Merkittävässä roolissa lasten luontosuhteen syntymisessä on varhaiskasvattajan oma ympäristötietoisuus ja taito toimia lapsia innostaen. (Varhaiskasvatussuunnitelma 2010, 12–13.)

2.3 Valtakunnallinen esiopetussuunnitelma

Osana varhaiskasvatusta oleva esiopetus muodostaa lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden. Esiopetuksessa tulee ottaa huomioon sekä varhaiskasvatuksen että perusopetuksen sisällöt ja tavoitteet. Tavoitteena on myös taata tasavertaiset mahdollisuudet oppimiseen ja koulun aloittamiseen. Esiopetus rakentuu yhteiskunnan perusarvojen pohjalle. Sen tehtävänä on edistää lapsen kasvua eettisesti vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen ja ihmisyyteen ohjaamalla lasta vastuulliseen toimintaan, yhteisesti hyväksytyjen sääntöjen noudattami-

seen ja muiden ihmisten arvostamiseen. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 6–7.)

Esiopetuksen keskeisenä tehtävänä on edistää lapsen suotuisia oppimis-, kasvu- ja kehitysedellytyksiä. Esiopetuksessa seurataan ja tuetaan fyysistä, psyykkistä, sosiaalista, kognitiivista sekä emotionaalista kehitystä. Samalla ennaltaehkäistään mahdollisesti ilmeneviä oppimisvaikeuksia. Tärkeää on myös tukea lapsen tervettä itsetuntoa sekä tarjota mahdollisuuksia monipuoliseen sosiaalisen vuorovaikutukseen muiden kanssa. Lasta autetaan suuntautumaan uusiin kiinnostuksen kohteisiin ja hänen kokemusmaailmansa rikastuu. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 6.)

2.4 Esiopetussuunnitelman yleiset tavoitteet

Tavoitteet määräytyvät jokaisen lapsen yksilöllisistä oppimisedellytyksistä ja kehittymisen mahdollisuuksista ja toisaalta yhteiskunnan tarpeista. Lapsen myönteinen minäkuva vahvistuu ja oppimaan oppimisen taidot kehittyvät. Lapsi oppii perustietoja ja -taitoja kehitystasonsa ja ikänsä mukaisesti. Erityisesti leikin kautta oppiminen on keskeisessä roolissa. Lapsi säilyttää myös oppimisen ilon ja innostuksen sekä uskalltaa luovasti ja rohkeasti kohdata uudet oppimishaasteet. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 7.)

Kestävän kehityksen kannalta olennaista on myös lapsen oppiminen erottamaan oikea väärästä. Näin ollen lapsen toimiminen vastuuntuntoisena yhteiskunnan jäsenenä vahvistuu. Lapsi sisäistää yhteiskunnan hyviä tapoja ja oppii ymmärtämään niiden merkityksen osana jokapäiväistä elämää. Tärkeää on myös oppia ymmärtämään ihmisten erilaisuutta ja tasavertaisuutta. Lasta kannustetaan myös kiinnostumaan luonnosta, jotta lapsi saa käsityksen omasta riippuvuudestaan ja vastuustaan sekä luonnosta että rakennetusta ympäristöstä. Lapsi oppii havainnoimaan ja jäsentämään ympäristöään monipuolisesti, tulee tietoiseksi oman toimintansa vaikutuksista sekä oppii nauttimaan ympäristön monimuotoisuudesta ja kauneudesta. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 7–8.)

2.5 Esiopetussuunnitelman keskeiset sisältöalueet

Esiopetussuunnitelma sisältää seitsemän keskeistä sisältöaluetta. Näihin sisältöalueisiin kuuluvat kieli ja vuorovaikutus, matematiikka, etiikka ja katsomus, terveys, fyy-

sinen ja motorinen kehitys, taide ja kulttuuri sekä ympäristö ja luonnontieto. Ympäristö- ja luonnontieto auttaa lasta ymmärtämään ympäristöään, tukee oppimaan oppimisen taitojen kehittymistä sekä ajattelua ja vahvistaa elämyksellistä, kokemuksellista ja emotionaalista suhdetta luontoon ja ympäristöön. Oppimisen lähtökohtana on lapsen monipuolinen elinympäristö, joka luo pohjaa ymmärrykselle ympäröivästä maailmasta. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 12–17.)

Ympäristö- ja luonnontiedon tavoitteena on, että lapsi oppii arvostamaan ja ymmärtämään luonnonvaraista sekä rakennettua ympäristöä, erilaisia ihmisiä ja kulttuureja sekä tuntemaan oman toimintansa vaikutuksen ympäristöönsä. Lapsi oppii huomioidaan omassa toiminnassaan luonnon monimuotoisuuden, ympäristön kauneuden ja viihtyisyyden, sekä toimimaan ympäristöä säästävällä tavalla. Kun lapsi tuntee elinympäristönsä turvalliseksi ja kiinnostavaksi tutkimus- ja leikkipaikaksi, kehittyy hänelle myönteinen ympäristösuhde. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 15.)

Lapsen ympäristöopiskelu tukeutuu tutkivaan, ongelmakeskeiseen lähestymistapaan. Lähtökohtana ovat ympäristöön liittyvät asiat, ilmiöt sekä tapahtumat. Vaikka lapsen oppiminen tapahtuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, tiedonhankinnassa jokainen lapsi on kuitenkin aktiivinen toimija, joka rakentaa omaa ymmärrystään erilaisin keinoin. Lasta tulee rohkaista kysymään kysymyksiä ja etsimään niihin vastauksia. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 15.)

Lapsi tekee havaintoja ja muodostaa käsitystään ympäröivästä maailmasta kaikilla aisteillaan. Lapsi oppii kuvailemaan, luokittelemaan, vertailemaan ja järjestämään tietoja ja tuloksia, sekä hän oppii esittämään näille toiminnoille perusteluja. Samalla hän oppii muodostamaan käsitteitä, tekemään päätelmiä ja löytämään syy-seuraussuhteita. Havaintoja ja tutkimustuloksia opetellaan merkitsemään muistiin ja esittämään niitä esimerkiksi kertomalla, piirtämällä tai näyttelemällä. Samalla lapsi oppii suhtautumaan saatuun tietoon kriittisesti. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 15–16.)

Ympäristö- ja luonnontiedon keskeisenä sisältönä voi esiopetussuunnitelman mukaan olla esimerkiksi ihminen ja hänen suhteensa ympäristöön, ympäristön aineet ja materiaalit sekä energiaan liittyvät asiat. Luonnontieteellisiä käsitteitä hyödyntämällä opetus voidaan suunnitella teemoiksi, jotka liittyvät lapsen elämänpiiriin. Teemat tulee kuitenkin suunnitella niin, että ne tarjoavat lapselle mahdollisuuden arkielämän ja

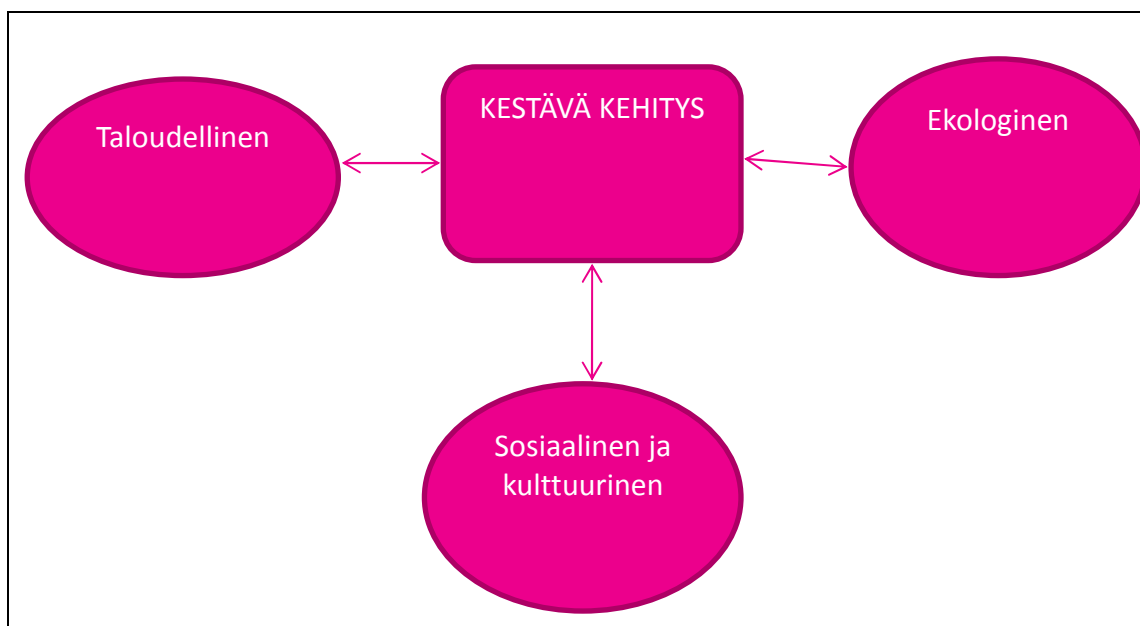
maailmankuvan rakentamiseen. (Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010, 16.)

Siilisetin esiopetuksessa ympäristö- ja luonnontiedon pohjana ovat arvot. Luonto ja ympäristö tukevat lapsen maailmankuvan rakentumista. Ne auttavat lasta kunnioittamaan ja ymmärtämään ihmistä, elämää ja lähielinympäristöä sekä niiden välistä vuorovaikutusta. Lähtökohtina ympäristö- ja tutkimuskohteiden tarkastelussa ovat lapsen esittämät kysymykset ja kiinnostuksen kohteet. Sisältöalueita työstettäessä liikkeelle lähdetään lapsesta itsestään ja hänen lähiympäristönsä havainnoinnista ja tutkimisesta. Sisältöalueiden käsittelyä jatketaan luonnonvaraisen ja rakennetun ympäristön havainnoinnilla, luonnonilmiöiden, avaruuden ja ajan tutkimisella sekä erilaisiin aineisiin tutustumalla. (Siiliset peruspalvelukeskus 2009, 10.)

3 MITÄ ON KESTÄVÄ KEHITYS?

Kestävä kehitys on luonnon monimuotoisuuden säilyttämistä niin, että ihmisen taloudellinen ja aineellinen toiminta sopeutetaan luonnon sietokykyyn ja maapallon luonnonvaroihin. Kehitys on kestävä, kun pystymme tyydyttämään omat tarpeemme viemättä seuraavilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omia tarpeitaan. Tavoitteena on hyvä elämä ja sopusointu luonnon ja ympäristön kanssa. (Kuivanen 1999, 6.) Ihmisten toiminta muuttaa ympäristöä ja luontoa. Vaikka monet muutoksista ovatkin ympäristölle suotuisia, osalla muutoksista on myös vahingollinen vaikutus. Esimerkiksi kotona ja tehtaissa syntyvät jätteet saastuttavat ilmastoa, meriä ja jokia. Saasteet vaikuttavat eliöihin suoraan tai välillisesti; saastuttamalla elinympäristöä. (Allaby 1997, 42.)

Rio de Janeirossa pidettiin vuonna 1992 YK:n Ympäristö- ja kehityskonferenssi, jossa julistettiin 27 kestävä kehityksen periaatetta sisältävä asiakirja. Osa periaatteista on yleisluontoisia ja toiset periaatteet määrittelevät erilaisia toimintatapoja. (Ihmisten ja luonnon toimiminen vuorovaikutuksessa 2008.) Julistus on luonteeltaan suositus, mutta se kuitenkin sitoo valtioita poliittisesti. Valtiot ja kansalaiset sitoutuvat noudattamaan sitä kestävä kehityksen edistämiseksi. (Rion julistus.) Kaikkien maailman kuntien tulisi laatia paikallinen kestävä kehityksen toimintaohjelma, eli Agenda 21, joka määrittelee millä tavoin kestävä kehityksen tavoitteisiin voidaan päästä (Kestävä kehitys). Rion konferenssin 1992 jälkeen kestävästä kehityksestä tuli yleinen käsite, jota on käytetty erilaisissa yhteyksissä ja merkityksissä. Nykyään käytettävässä kestävä kehityksen määritelmässä on usein seuraavat osa-alueet: taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen sekä ekologinen kehitys (Kuvio 1). (Wolff 2004, 24.)

KUVIO 1. Kestävän kehityksen ulottuvuudet (Ympäristöministeriö 2011)

3.1 Taloudellisesti kestävä kehitys

Taloudellisesti kestävä kehitys on laadultaan ja sisällöltään tasapainoista kasvua eikä se perustu velkaantumiseen tai luonnonvarojen hävittämiseen pitkällä aikavälillä. Tavaroiden ja palveluiden tuottamisen tulee olla mahdollisimman vähän ympäristöä raskastavaa. (Mitä on kestävä kehitys 2009.) Hyvinvointi ja sosiaalinen kestävyys on seurausta pitkäjänteisestä talouspolitiikasta. Kestävässä taloudessa keskitytään investoimaan inhimilliseen pääomaan, kuten tutkimus- ja kehitystyöhön sekä koulutukseen. Esimerkiksi ekologinen jalanjälki ja ekologinen selkäreppu ovat tuotteen tai toiminnan kestävyysmittaamiseksi kehitettyjä menetelmiä. (Wolff 2004, 25.) Ekologinen selkäreppu kuvaa sitä luonnonvarojen määrää, mikä on käytetty tuotteen aikaansaamiseksi. Se kertoo kiloina, paljonko tuotteen valmistukseen on kulutettu ilmaa, vettä sekä erilaisia kiinteitä aineita, esimerkiksi metalleja, puuta tai muuta materiaalia. (Kuivanen 1999, 9.)

Kasvatuksellisesta näkökulmasta taloudellisesti kestävä kehitys on ajattelun kääntämistä kuluttamisen kulttuurista kohti taloudellisesti kestävää kulttuuria. Aikuinen antaa esimerkeillään, toiminnallaan ja puheellaan lapselle malleja siitä, miksi kulutuksen vähentäminen on tärkeää. Lapsi viestittää taloudellisesti kestävästä kehityksestä myös kotiin, kun ryhmä kannustaa uusiokäyttöön, kunnostukseen ja vastuuseen materiaaleista. Varhaiskasvatus on kaikille tasavertainen palvelu, mikä tukee taloudellisesti

ta tasapainoa. Perheen sosiaalisesta asemasta riippumatta, kasvattajan arvoihin kuuluu lapsen ja perheen yhdenvertainen sekä tasa-arvoinen kohtelu. (Parikka-Nihti 2011, 21–22.)

3.2 Sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitys

Sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehityksen tavoitteena on hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle. Sosiaalisen kestävyuden uhkia voivat olla esimerkiksi jatkuva väestön kasvu, köyhyys, koulutuksen puute, ongelmat ruoka- ja terveydenhuollossa sekä miesten ja naisten eriarvoisuus. Kulttuurisen kestävyuden tehtävänä on vahvistaa erilaisten kulttuuristen ryhmien elinvoimaisuutta sekä identiteettiä. Niihin voidaan vaikuttaa vaalimalla kansanperinnettä, maisemaa ja kulttuurihistoriallisesti arvokkaita rakennuksia ja elinympäristöjä. (Ympäristöministeriö 2011.)

Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa tavoitteet ovat erilaisia verrattuna köyhempiin maihin. Sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehityksen haasteita ovat työttömyyden, syrjäytymisen ja sosiaalisten erojen kasvun vähentäminen. Kulttuuriseen kestävyyskuuluu erilaisten kulttuuristen ryhmien identiteetin sekä elinvoimaisuuden vahvistaminen. Siihen voidaan vaikuttaa vaalimalla alueellisia ominaispiirteitä, joita ovat kansanperinne, maisema sekä kulttuurihistoriallisesti arvokkaat rakennukset ja elinympäristöt. Kulttuurihistoriallisesti suomalaista identiteettiä on maamme luonto metsineen ja vesistöineen, sekä mahdollisuus nauttia luonnosta ja sen antimista jokamiehenoikeuksiin perustuen. (Wolff 2004, 25.)

Nykyinen, kaikkien saatavilla oleva varhaiskasvatusjärjestelmä on osa sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävä kehitystä. Suomen varhaiskasvatus pyrkii olemaan tasa-arvoista, kutakin lasta suojelevaa ja sosiaalisia eroja tasoittavaa toimintaa. Sosiaalisesti kestävä kehitys pyrkii poistamaan eriarvoisuutta, luomaan yhteisöllisyyttä sekä turvaamaan mahdollisuuden päätöksentekoon. Se myös haastaa kasvattajaa pohtimaan oppimisympäristön merkitystä lapsen oppimisen, kasvun ja kehityksen alustana. Kulttuurisesti kestävä kehitys kuuluu suvaitsevaisuus toisia kohtaan. Lasten tulisi saada kokemus yhdenvertaisuudesta ja aikuisen mallia siihen, miten toinen ihminen kohdataan. (Parikka-Nihti 2011, 23–26.)

3.3 Ekologisesti kestävä kehitys

Ekologisesti kestävä kehitys on luonnonvarojen kestävää käyttöä ja biologisen monimuotoisuuden säilyttämistä. Siihen kuuluvat myös luonnonvarojen kestävä käyttö ja ilmastonmuutoksen hidastaminen. (Mitä on kestävä kehitys 2009.) Ne ovat ekologisesti kestävä kehityksen toteuttamisen kannalta vaativimpia haasteita. Esimerkiksi ilmastonmuutoksen hidastaminen vaatii päästöjen vähentämistä. Lisäksi maapallon biologinen monimuotoisuus vähenee jatkuvasti haitallisten aineiden joutuessa luontoon. Biologisen monimuotoisuuden säilyttämiseksi luonnonvarojen käyttämiseen sekä ympäristöä kuormittavien kulutus- ja tuotantotapojen muuttamiseen edellytetään yhteistoimintaa kehittyneiden ja kehitysmaiden välillä. (Wolff 2004, 24.)

Kasvatuksen näkökulmasta ekologisesti kestävässä kehityksessä on kyse arvostuksesta, huolehtimisesta, rakkauden ja välittämisen tunteesta luontoa, lähiympäristöämme sekä toisiamme kohtaan. Lähtökohtana on ihmisen itsearvostus ja sen jälkeen arvostus toista ihmistä kohtaan. Lapsi saa tunteen, että häntä arvostetaan. Sen kokemuksen turvaamana lapsen on helpompi arvostaa ja huolehtia toisista ihmisistä sekä ympäristöstä. (Parikka-Nihti 2011, 18.)

Ekologinen kestävyys pienten lasten kanssa on kokonaisvaltaista toimintaa, eikä sitä voi erottaa arjesta irralliseksi osa-alueeksi. Kasvattajan toiminnassa korostuvat lapsen huomaaminen, lapsen havaintoihin keskittyminen sekä niihin paneutuminen yhdessä lasten kanssa. Lapsen tulee saada kokemus arjen ihmeestä, jota hän voi omalla toiminnallaan suojella ja varjella. Lapselle tulisi antaa mahdollisuus luovuuden käyttöön kaikessa toiminnassa. Kun lapsi ei ole koko ajan lelujen ympäröimä, hän keksii esimerkiksi luonnonmateriaaleille uusia käyttötarkoituksia, tämä puolestaan harjoittaa lapsen mielikuvitusta. Kokonaisvaltaiseen kasvatukseen kuuluu yhdessä lapsen kanssa pohtiminen, mikä on ekologisesti kestävää toimintaa. Pohdinta luo kysymyksiä siitä, mitä voi käyttää ja miten. Ekologinen ajattelu kehittyy tutkivan oppimisen avulla. (Parikka-Nihti 2011, 19.)

3.4 Kestävä kasvatust

Kestävällä kasvatuksella viitataan kasvatukseen, jolla pyritään turvaamaan elämän jatkuvuutta ja ihmisen hyvinvointia. Kestävän kehityksen katsotaan olevan riippuvais-

ta sellaisen sukupolven kasvattamisesta, joka näkee itsensä osallisena kestävän tulevaisuuden rakentamisessa sekä ymmärtää ihmisen toiminnan ja ympäristön hyvinvoinnin yhteyden. Kasvatus, jolla edistetään kestävää kehitystä, tähtää kestävän elämäntavan omaksumiseen tarvittavien taitojen, tietojen, näkemyksien ja valmiuksen kehittämiseen ylläpitämällä sosiaalista, ekologista, kulttuurista ja taloudellista hyvinvointia. (Parikka-Nihti 2011, 27.)

Kestävä kasvatus harjoittaa lasten kriittistä ajattelua ja päätöksentekoon osallistumista. Lisäksi se opettaa yhteisöllisyyttä ja vastuunottamista. Kestävä kasvatus on lasta osallistavien työtapojen ja menetelmien käyttöönottoa. Siinä kasvattaja kuulee lasta sekä pohtii vakavasti lapsen ajattelua yhdessä lapsen ja lapsiryhmän kanssa. Kestävä kasvatus edistää lapsen kiinnostumista hiljalleen kestävän kehityksen aihepiiristä sekä ohjaa lasta ottamaan sosiaalista vastuuta omasta käyttäytymisestään. (Parikka-Nihti 2011, 27.)

Kestävän kehityksen kasvatus on erilaista kuin ympäristökasvatus, jonka pääasia on luonto-opetus. Keskeistä kestävän kehityksen kasvatuksessa on ihmisten tasa-arvon, ihmisoikeuksien, ympäristön laadun, rauhan ja niitä ohjaavan politiikan välisten suhteiden pohtiminen. Olennaista on nähdä kasvatus globaalista näkökulmasta. (Wolff 2004, 28–29.)

Päiväkodeilla, kouluilla ja oppilaitoksilla on oma kestävän kehityksen ohjelma Vihreä lippu, mikä on osa kansainvälistä arvostettua Eco-Schools-ohjelmaa. Se toimii jo lähes kaikissa Euroopan maissa ja on laajenemassa myös muihin maanosiin. Ohjelman tunnus on vihreä lippu, johon ohjelman kriteerit täyttävä osallistuja saa käyttöoikeuden. Suomen päivähoidon ja koulujärjestelmän oloihin sopivat toimintatavat ja materiaalit on kehittänyt Suomen Ympäristökasvatuksen Seura ry. Tasavallan presidentti Tarja Halonen toimii Suomessa Vihreä lippu -ohjelman suojelijana. (Suomen ympäristökasvatuksen seura.)

Vihreä lippu -ohjelma perustuu jatkuvan kehittämisen periaatteeseen. Osallistuja saa ohjelmasta välineet pitkäjänteiseen, kokonaisvaltaiseen ja tulokselliseen työskenteelyyn kestävän kehityksen parissa. Ohjelmassa yhdistyvät ympäristökuormituksen vähentäminen, kestävän kehityksen kasvatus sekä lasten ja nuorten osallisuus. Lapsen ja nuoren ovatkin aktiivisesti mukana projekteissa suunnittelemassa, toteuttamassa ja arvioimassa niitä. Vihreässä lipussa yhdistyy ekologinen, sosiaalinen, taloudellinen ja kulttuurinen kestävän kehityksen näkökulma. Vihreässä lipussa on kuusi tee-

maa joita ovat perusteemat vesi, energia ja jätteiden vähentäminen sekä muut teemat lähiympäristö, kestävä kulutus ja yhteinen maapallo. Näistä osallistuja valitsee vuosittain yhden teeman työstettäväkseen. (Suomen ympäristökasvatuksen seura.)

3.5 Minä kasvattajana – lasten asenteisiin vaikuttaminen

Kasvattajan on hyvä olla tietoinen, millainen kasvatus- tai oppimisenäkemys ja henkilökohtainen maailmankuva hänellä itsellään on. Päämääränä kestävä kehityksen kasvatuksessa on välittää arvoja, jotka ohjaavat lasta, vanhempia sekä perheitä kunnioittamaan maapallon elämää. Kasvattajan toiminta lasten kanssa vaalii asenteita, jotka tähtäävät elämää kunnioittavien tapojen ja valintojen sisäistämiseen sekä tasapainoisen tulevaisuuden luomiseen. Työn tulokset ovat nähtävillä lasten kanssa päivittäin, mutta kasvattajan on hyvä ymmärtää, että hänen työskentelynsä vaikuttaa sukupolvia eteenpäin, jopa tuhansien vuosin päähän. (Parikka-Nihti 2011, 42.)

Arvokasvatus on lähtöisin kasvattajasta, joka välittää toiminnallaan, innostuksellaan sekä asenteillaan arvojaan lapsiryhmään ja työyhteisöön. Yhteisö, joka toimii kestävä kehityksen arvoilla, tukee jokaisen kasvattajan työtä lapsiryhmässä. Edellytyksenä luottamuksen ilmapiiriin syntymiselle on kokemus tasa-arvoisuudesta ja oikeudenmukaisuudesta. Kun kasvattaja tuntee itse kunnioitusta ja luottamusta, hän välittää luottamuksen ilmapiiriä myös lapsiryhmään ja kasvatuskumppanuuteen. (Parikka-Nihti 2011, 42.)

Kun lapsi kokee ryhmässä, että hänen ajatuksensa, mielipiteensä ja toimintansa ovat merkityksellisiä, hänessä kasvaa vastuun tunne. Lapsi oppii ottamaan vastuuta vertaisryhmän toiminnasta, oppimisesta sekä leikistä ja vastuun tunne siirtyy päivittäiseen toimintaan. Näin lapsi oppii vähitellen kantamaan vastuuta yhteisöllisyydestä, ympäristöstään ja koko ympäröivästä maailmasta. (Parikka-Nihti 2011, 43.)

Myös filosofian tohtori Sanna Koskisen mukaan merkittävin tekijä lasten mahdollisuuden osallistua kestävä kehityksen toimintaan on aikuinen. Se, miten aikuinen asennoituu oman valtansa jakamiseen ja minkälaisen roolin hän omaksuu, määrittää pitkälti lapsen kestävä kehityksen toteuttamisen tavat. Aikuisen rooli onkin olla kestävä kehityksen toiminnan mahdollistaja, kumppani sekä tukija. (Koskinen 2010, 35.)

4 AJATTELU ALKAA IHMETTELYSTÄ

Monesti koetaan, että kestävä kehitys aiheena on vieras ja vaikea toteuttaa lasten parissa. Tietoa on paljon, mutta se jää monesti etäiseksi alle kouluikäisillä lapsilla. Onkin hyvä tietää, kuinka kestävä kehitys tulee lähestyä lasten näkökulmasta. Perehtyessämme varhaiskasvatuksen ja kestävä kehityksen kirjallisuuteen pyrimme tuomaan esille lapsen oppimisen kannalta merkittäviä asioita. Selkeästi keskeisimpinä käsitteinä nousivat tutkivan oppiminen, havainnoiminen ja osallisuus lasten kestävä kehityksen kasvatuksessa. Yhdistämme opinnäytetyössämme ammatillisen teoreettisen tiedon varhaiskasvatuksen käytäntöön ja kehitämme samalla oman alamme ammattikulttuuria. (ks. Vilkkä & Airaksinen 2003, 42.)

4.1 Lapsen ymmärrys rakentuu tutkimalla

Minkä kuulen – sen unohdan

minkä näen – sen muistan

minkä teen – sen ymmärrän.

Kiinalainen sananlasku (Nikkinen 2001, 33).

Tutkiva oppiminen on parhaimmillaan tutkimusprosessi, joka synnyttää yhdessä toimien uutta ymmärrystä ja tietoa tutkittavasta kohteesta. Kasvattajan tulisi nähdä lapsi aktiivisena oppijana ja tutkijana, joka rakentaa omaa ymmärrystään ja tietämystään aktiivisesti suhteessa ympäröivään todellisuuteen. Erittäin tärkeää tutkivan oppimisen eri vaiheissa sekä lasten tutkimustoiminnassa ja ilmiöiden syvempään ymmärtämiseen tähtäävässä toiminnassa on kasvattajan ohjaus ja tuki. Tutkivassa oppimisessa yhdistyvätkin luontevalla tavalla sekä ilmiöiden ja kohteiden että tutkimustoiminnan oppiminen ja kehittyminen yhdessä kasvattajan ja muiden lasten kanssa. Tutkivassa oppimisessa tavoitteena ovat ilmiötä koskevan käsitteellisen ymmärryksen syveneminen sekä lasten tutkimustoiminnan tukeminen. (Kangassalo 2004, 32–33.)

Keskeisenä ajatuksena tutkivassa oppimisessä on vaalia ja kehittää ihmisen kekseliäisyyttä ja luovuutta. Tutkiva oppiminen ei ole ainoastaan pedagoginen menetelmä, vaan se on kokonaisvaltainen lähestymistapa, joka sovittaa yhteen järjen ja tunteet, sekä opetus- ja oppimiskulttuurin. Mikään ikävaihe ei ole liian varhainen tutkivan oppimisen kehittämiseen ja kokeilemiseen. Jos jo pienet lapset pystyvät siihen ohjaa-

jansa avustuksella, mahdollisuudet vain kasvavat sitä mukaa kun lasten ikä ja tiedot karttuvat. (Hakkarainen, Bollström-Huttunen, Pyysalo & Lonka 2005, 13, 5–6.) Tutki-
va oppiminen opettaa taitoja, joista on hyötyä koko elämän ajaksi.

Lapset ovat luontaisesti kiinnostuneita kaikesta, mitä heidän ympärillään tapahtuu ja erityisesti kiinnostuksen kohteena on elävän ja elottoman luonnon monimuotoisuus. He hankkivat tietoa kyselemällä ja muodostavat tietorakenteita ilmiöistä ja asioista. (Nikkinen 2001, 33.) Positiivisista luontokokemuksista syntyy myönteinen suhde luontoon. Lapselle on luontaista uteliaisuus ja kiinnostus kaikkeen, mitä hän ympärillään näkee ja siksi hän monesti puuhasteleekin sellaisten asioiden parissa, jotka eivät jaksa kiinnostaa aikuista. Kiinnostusta ei kuitenkaan pitäisi tukahduttaa, vaan sitä voi hienovaraisesti ohjata suuntautumaan sopiviin kohteisiin. Lasten toimintaa on joskus rajoitettava turvallisuussyistä, mutta kieltoja tulee kuitenkin jaeltua helposti pelkäämään omasta mukavuudenhalusta. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 20–21.)

Kysyminen on lapselle keskeinen osa hänen kehitystään. Joskus lapset kyselevät monimutkaisia ja hyvin vaikeitakin asioita. Kasvattajien tulisi vahvistaa ja luoda tilaa lapsen kysymiselle tutkien ja pohtien asioita lasten kanssa yhdessä. Näin lapsi oppii, että kysyminen ja ihmettely on sallittua, toivottua ja kiehtovaa. (Kangassalo 2004, 37.) Parhaiten lapsen luontaisen innostuksen tappaakin aikuisen välinpitämättömyys. Aikuisen vähättelevä vastaus, esimerkiksi ”en tiedä” lapsen kysymyksiin aiheuttaa lapselle ahdistusta, koska silloin lapsi jää hautomaan yksin mieltään askarruttavia kysymyksiä. (Nikkinen 2001, 33.) Olisi kuitenkin hyvä ohjata lapsia siihen, että aina on lupa kysyä ja jos kysymyksen tekohetkellä kasvattaja ei osakaan vastata kysymykseen, siitä voidaan ottaa selvää. On tärkeätä pitää mielessä, että lasten kiinnostusta ja kysymisen taitoa tulisi pyrkiä ylläpitämään kaikin keinoin. (Kangassalo 2004, 37.)

Toinen kyseenalainen suhtautuminen lapsen kysymyksiin on liian valmiiden vastauksien antaminen. Aikuisen tulisi auttaa lasta viemään omaa ajatteluaan eteenpäin ja ottamaan siitä vastuuta, sen sijaan, että vaikuttaisimme omilla tiedoillamme lapsiin. Ajattelu pysyy liikkeessä kysymällä, kun taas valmiit vastaukset saavat usein ajattelun tyrehtymään. Pienelle lapselle on luontaista hämmästellä ja ihmetellä, koska heitä ei vielä ole kyllästetty tiedolla. Aikuiset kuitenkin sivuuttavat liian usein kysymykset lapsellisina tai antavat suoraan valmiin vastauksen uskoen, että heidän tulee pystyä antamaan lapsille aina oikea vastaus. Useinkaan aikuiset eivät tule ajatelleeksi, että he voisivat kyselynhalun tukahduttamisen sijaan lähteä etsimään vastauksia yhdessä

lasten kanssa. Lasten uteliaisuus ja ihmettely pysyvät yllä, kun aikuinen itsekin asettuu kysyjän paikalle. (Nikkinen 2001, 33–34.)

Parhaiten lapsi oppii tekemisen ja kokemisen kautta esimerkiksi haistamalla, koskettamalla ja maistamalla, siis asioita eri tavoilla kokeilemalla. Oppiakseen ja ymmärtääkseen uuden asian, lapsi tarvitsee omakohtaisia kokemuksia. Oppiminen ei ole siis pelkästään tiedon vastaanottamista, vaan siitä tulee kokonaisvaltainen kasvuprosessi. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 20.)

Lapsen oppimisen katsotaan etenevän kolmen vaiheen kautta. Ensimmäiseen, löytämisvaiheeseen lapsella liittyy löytämisen riemu, joka ilmenee ihmettelyllä. Silloin aikuisen tehtävänä on myötäelää ja mennä mukaan. Toisessa, tutkimisvaiheessa lapsi havainnoi löytämäänsä tarkemmin. Aikuisen tehtävä tässä vaiheessa on tukea lasta ja tehdä tutkimusta yhdessä hänen kanssaan. Lisäksi aikuinen voi ohjata lasten kysymistä ja tutkimista sellaisiinkin asioihin, joita lapsi itse ei osaa vielä ajatella. Kolmannessa, pohtimis- eli johtopäätösvaiheessa lapsi esittää kysymyksiä, joihin hän tarvitsee aikuista neuvomaan tai vastaamaan, miten oikea tieto löytyy. Tämä oppimisen viimeinen vaihe seuraa pian, mikäli lapsi saa jatkaa tutkimuksiaan häiriintymättä. (Nikkinen 2001, 36–37.)

Lapsen tulisi antaa olla utelias ja kokeilunhaluinen. Lapsella on oikeus onnistua ja epäonnistua, sekä yrittää ja erehtyä. Pettymyksen kokemuksetkin ovat hyödyllisiä, koska niiden kautta lapsi oppii selviämään vastoinkäymisistä. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 21.) Esimerkiksi lapsi saattaa laittaa vahingossa ruuantähteet niille tarkoitettun astian sijaan sekajätteelle tarkoitettuun roskakoriin ja tästä lapselle voi tulla epäonnistumisen tunne. Tämä on kuitenkin arvokas oppimiskokemus.

4.2 Ympäristöä havainnoidaan koko keholla

Havaitseminen ja huomaaminen on lasten kasvatuksessa yksi keskeisimmistä asioista. Jo elämisen kannalta ne ovat tarpeellisia kykyjä, mutta ne ovat myös iloa tuottavia asioita. Nähdessään jotakin kiinnostavaa lapsi voi kysyä tai sanoa siitä jotakin. Aikuinen viestii vastaustavallaan lapselle omaa arvostustaan kyseisestä asiasta. Aikuisen tapa vastata lapselle joko kannustaa huomaamaan ja tutkimaan lisää, tai päinvastoin. Luonnon tunteminen ja sen muutosten huomaaminen ovat välttämättömiä ympäristön tilan seurannassa. Pienten lasten on tärkeää oppia huomaamaan ympäristön vuodenajan pienet ja suuret muutokset. (Rosenberg 1993, 17.)

Havainnoiminen on myös oppimisen kannalta tärkeä taito, sillä ympärillä oleva maailma on jatkuvassa muutoksen tilassa. Havaitseminen on aktiivinen tapahtuma, jossa olennaisten asioiden näkeminen ja huomaaminen edellyttää harjoittelua. Havaintoherkkyys kehittyy varhaislapsuudessa. Tutkiminen omatoimisesti ja liikkuminen erilaisissa ympäristöissä antavat mahdollisuuden oivaltaa ja huomata asioita. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 22.)

Lapsille ominaista on tutkia ja aistia maailmaa koko kehoa käyttäen. Monipuolisesti liikkuminen ja hyvä käsitys omasta kehosta antavat virikkeitä lapsen ajatteluun ja tämä nopeuttaa heidän kehittymistään. Kyky havaita erilaisia luonnossa toimivia systeemejä kuuluu yhteen ekologisen ajattelun kanssa. Tätä tarvitaan, jotta lapsi voi ymmärtää ihmisen paikan luonnon kiertokulussa. (Nikkinen 2001, 49.)

Jo pieni vauva aistii koko ajan kaikilla aisteillaan. Vuosien karttuessa näköaistista tulee hallitseva tiedon hankkimistapa. Se voi muodostua jopa niin hallitsevaksi, että lapsi ei välttämättä edes kuule ympärillään kuuluvia asioita, ellei erityisesti kiinnitä niihin huomiota. Huomiota voi helpommin suunnata muihin kuin näköärsykkeisiin esimerkiksi sulkemalla hetkeksi silmät. Luonnossa voi hyvin harjoittaa aisteja kokonaisvaltaisesti ja oppia samalla luonnontuntemista. Kokonaisvaltainen havaitseminen on esimerkiksi kuulemaan oppimista kuuntelemalla linnunlaulua, näkemään oppimista katsomalla asioita tarkemmin, tuntemaan oppimista koettamalla erilaisia luonnonmateriaaleja sekä haistamaan oppimista nuuskimalla erilaisia tuoksuja. (Rosenberg 1993, 17–20.)

Aikuisen suhtautuminen lapsen havainnointiin voi edesauttaa tai estää sitä. Lapsi on kiinnostunut melkein kaikesta kun taas aikuinen suuntaa lapsen kiinnostusta sopivaksi näkemiinsä asioihin. On siis paljon aikuisesta riippuvaista mihin lapsi kiinnittää huomionsa ympäristössään. (Tuomaala & Myyryläinen 2002, 22.)

4.3 Lapsen osallisuus päivähoidon kasvatuskulttuurissa

Lapsen oikeudet osallisuuteen omassa elinympäristössään on nostettu jo yli kaksikymmentä vuotta esiin aikuista velvoittavana ilmiönä (Tast 2011, 40). Lainsäädännössä ja muissa velvoitteissa lasten osallisuuden ja osallistumisen oikeutuksella on vahva perusta ja merkittävimpänä asiakirjana toimii YK:n Lapsen oikeuksien sopi-

mus, jonka Suomikin on vahvistanut käyttöönsä (Verkka & Koskinen 2008, 11). Sopimus sisältää kolme lapsen perusoikeutta, jotka ovat oikeus erityiseen hoivaan ja suojeluun, oikeus riittävään osuuteen yhteiskunnan voimavaroista ja oikeus osallistua ja tulla kuulluksi kaikissa asioissa, jotka koskevat lasta itseään (Tast 2011, 40).

Sopimuksen allekirjoittaneen valtion on taattava lapselle, joka kykenee muodostamaan itse omat näkemyksensä, oikeuden ilmaista vapaasti näkemyksensä kaikissa häntä koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa huomioiden. (Verkka & Koskinen 2008, 11.) Edellisten lisäksi kaikkia kansalaisia ja erityisesti varhaiskasvatuksen ammattilaisia velvoittavia periaatteita on neljä. Kaikkia lapsia tulee kohdella tasa-arvoisesti ja ensisijaisena kaikessa päätöksenteossa on oltava lapsen etu. Lisäksi kaikilla lapsilla on oikeus hyvään elämään sekä kaikkien lasten näkemykset on huomioitava. (Tast 2011, 40.)

Lapsen osallisuudesta puhutaan, kun hänet otetaan mukaan johonkin yhteiseen tekemiseen, esimerkiksi keskusteluun, suunnitteluun, työhön tai leikkiin. Kokemus osallisuudesta syntyy osana vuorovaikutteista sosiaalista toimintaa. Osallisuus on yhteisöön kuulumista ja osallisuutta ja yhteisöllisyyttä voi luoda osallistavalla toiminnalla. Yhteisöllinen toimintatapa on väline lapsen osallisuuden mahdollistamiseen. Lapsen osallisuus vahvistuu asteittain ja sitä on tuettava ottamalla lapsi mukaan kaikkiin niihin päivähoiton toimiin, joihin hänet on mahdollista ottaa. Kasvattajan velvollisuutena on luoda ja kehittää käytäntöjä, jotka vahvistavat lasten mahdollisuutta tulla kuulluksi, ilmaista näkemyksiään ja osallistua itseään koskevien asioiden päättämiseen yhdessä aikuisten ja muiden lasten kanssa ikänsä ja kehitystasoaan vastaavalla tavalla. (Tast 2011, 41.)

Mahdollisuus osallisuuteen on tärkeää ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta ja se on yksi kasvun ja kehityksen perusedellytyksistä. Sen seurauksena lapsi oppii olemaan ja elämään yhdessä muiden kanssa. Lasten mielipiteet täytyy huomioida ja heitä on kuunneltava. (Oranen 2010.) Toimintatapoja, joissa lasten osallisuus tulee näkyviin, ovat esimerkiksi tuettu leikki ja leikin ohjaus. Osallisuus näkyy myös lasten kanssa yhdessä laadituissa säännöissä, lapsen arvostamisessa ja kuulemisessa. Tärkeää on myös mielteiden ja kokemusten jakaminen sekä se, että lapsi saa olla asiantuntija asioissa, jotka koskevat häntä itseään. (Tast 2011, 42.)

Osallistuminen on yleiskäsite, jota käytetään monissa erilaisissa yhteyksissä. Esimerkiksi Vihreä lippu -ohjelmassa sillä tarkoitetaan osallistumista toiminnan suunnit-

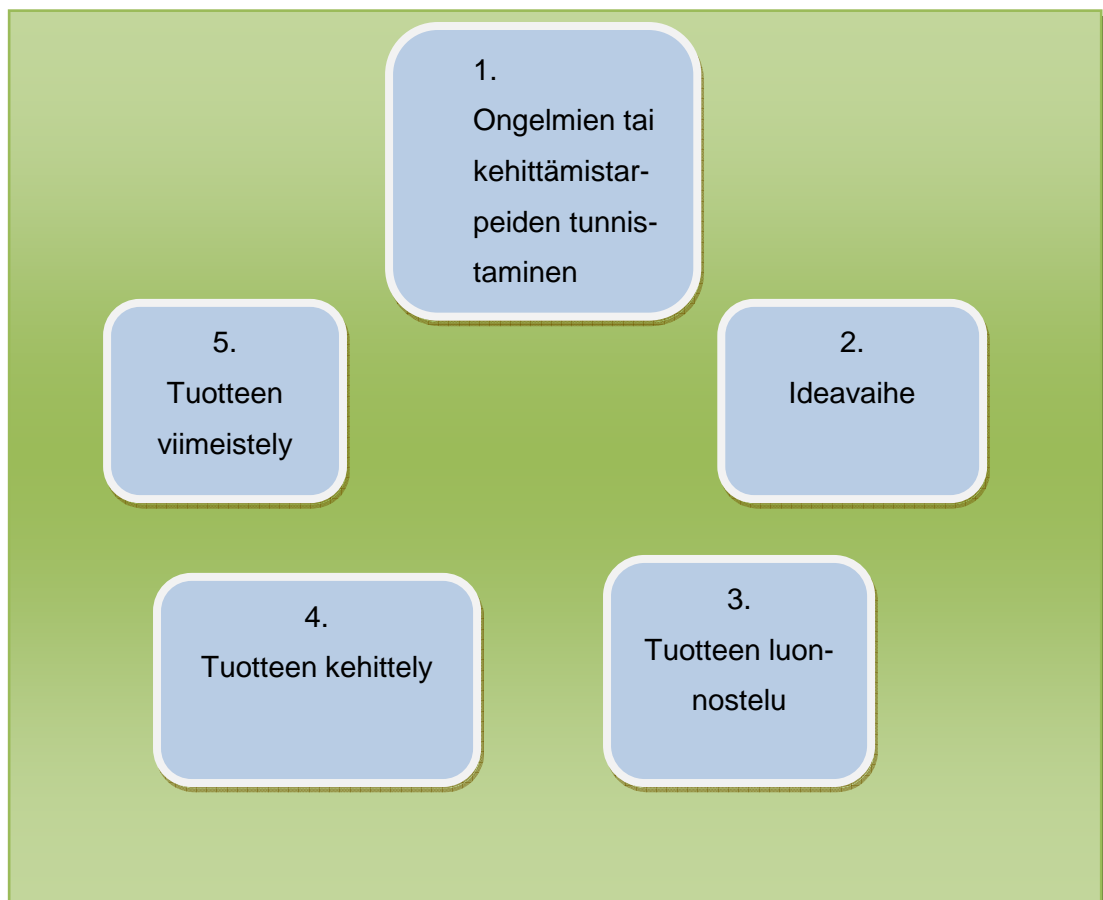
teluun, toteutukseen sekä arviointiin. Osallistumisen tulee olla aina vapaaehtoista, mutta siihen tulee tarjota myös aina mahdollisuus. Päivähoidossa toiminta on usein kasvattajan aloittamaa, jolloin puhutaan oikeastaan osallistamisesta, jonka päämääränä nähdään aktiivinen ja omaehtoinen osallistuminen. Kyseessä on siis oppimisprosessi, jossa aluksi toimitaan jonkun toisen aloitteesta, mutta päädytään parhaimmillaan tilanteeseen, jossa toiminta nousee lapsesta itsestään. Osallistajan tavoitteena on itsensä tarpeettomaksi tekeminen, vaikkakin päävastuu on aina osallistajalla. Aikuisen, eli osallistajan rooli onkin olla lapsen osallistumisen mahdollistaja ja tukija. (Verkka & Koskinen 2008, 12.) Osallisuus on siis ympäristökasvatuksen peruspilareita, joka muodostuu voimaantumisen tunteesta. Voimaantunut lapsi luottaa omiin kykyihinsä ja mahdollisuuksiinsa vaikuttaa ja hänellä on halu toimia. Osallisuuden tunne voi syntyä vain laadukkaista, vaikuttavista osallistumiskokemuksista. Osallisuutta ei kukaan voi lapselle antaa, se on itse koettava. (Koskinen 2004, 138–139.)

Ympäristövastuullisen kansalaisuuden ja toimintakulttuurin saavuttamisessa keskeisiä tekijöitä ovat osallistuminen ja osallisuus. Ympäristövastuullisuus edellyttää tietojen ja taitojen lisäksi luottamusta oman toiminnan merkityksellisyyteen ja vaikutusmahdollisuuksiin sekä todellisia mahdollisuuksia toimia ja vaikuttaa. Suomessa Vihreä lippu -ohjelma on tehnyt urauurtavaa työtä kytkeäkseen osallisuuden osaksi ympäristökasvatusta. Ajatus osallistumisesta perustuu tasa-arvoisuuteen ja demokratiaan, jonka mukaan kaikilla on oikeus mielipiteeseen sekä oikeus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Nämä oikeudet tuovat kuitenkin mukanaan myös vastuun ja velvollisuudet. Ympäristön suhteen oikeudet alkavat olla jo käytetty, joten nyt on vastuunkantamisen aika. (Verkka & Koskinen 2008, 10–11.)

5 TUOTTEISTAMISEN VAIHEET KESTÄVÄN KEHITYKSEN SUUNNITELMASSA

Toiminnallinen opinnäytetyö on yksi ammattikorkeakoulun opinnäytetyön muoto, josta syntyy tuote. Tuote voi olla sekä tavara että palvelu tai niiden yhdistelmä. Tuotteen aineellisuudesta tai aineettomuudesta riippumatta tuotteen tulee olla selkeästi rajattavissa, hinnoiteltavissa ja sisällöltään täsmennettävissä. Tuotteen sisällön tulee ottaa huomioon kohderyhmän erityispiirteiden tuomat vaatimukset. Sosiaalialan tuotteen erityispiirteenä on asiakkaan terveyden, hyvinvoinnin ja elämänhallinnan edistäminen. Lähes aina palvelutuotteeseen liittyy alan ammattilaisen ja asiakkaan välinen vuorovaikutus. (Jämsä & Manninen 2000, 13–14, 24.)

Lähtökohdat opinnäytetyöllemme nousevat toiminnallisesta tiedonkäsityksestä sekä sanattoman tiedon ääneen lausumisen tarpeesta ja työmme vastaa sekä teoreettisiin, että käytännöllisiin tarpeisiin. Toiminnallinen tiedonkäsitys on tärkeää aloilla, missä taidot, käytännöllisyys ja sovellettavuus on nostettu keskeisiksi (Vilka & Airaksinen 2003, 7–8). Alla kuvaamme tuotekehitysprosessimme vaiheita Jämsä & Mannisen (2000) mukaan (Kuvio 2).

KUVIO 2. Tuotekehitysprosessin vaiheet (Jämsä & Manninen 2000, 85)

5.1 Alkuseelvityksen toteuttamisen kuvaus

Yksi osa toiminnallisen opinnäytetyön toteuttamistapaa on selvityksen tekeminen. Tutkimuksellinen selvitys kuuluu idean tai tuotteen toteutustapaan. Lopullinen opinnäytetyömme on kompromissi resurssiemme, toimeksiantajan toiveiden, kohderyhmän tarpeiden sekä ammattikorkeakoulun opinnäytetöitä koskevien vaatimusten välillä. Kuitenkin tiedon ja aineiston keräämistä toiminnallisessa opinnäytetyössä tulisi harkita tarkoin, koska selvitys yhdistettynä toiminnalliseen työhön voi kasvattaa työn laajuutta kohtuuttomasti. (ks. Vilkkä & Airaksinen 2003, 51–56.)

Yleisin syy selvityksen toteuttamiseen toiminnallisessa opinnäytetyössä on se, että tuote halutaan toteuttaa kohderyhmälähtöisesti, mutta kohderyhmän tarpeita ei vielä tiedetä tai tunneta. Selvityksellä voidaan myös varmistaa opinnäytetyönä valmistetun toiminnallisen työn lopullinen muoto. Kuitenkin tutkimuskäytäntöjä käytetään toiminnallisessa työssä hieman väljemmässä merkityksessä kuin tutkimuksellisessa työssä, vaikka tiedon keräämisen keinot ovat samanlaiset. Toiminnallisten töiden selvitys nojautuu usein hyvin vähän tai ei ollenkaan teoriaan. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 57.)

Alkuseelvitystä suunnitellessamme tutustuimme kestävään kehitykseen liittyvään teoriakirjallisuuteen, jotta pystyimme hahmottamaan, mitä ongelmia aiheeseen katsotaan yleisesti liittyvän. Lisäksi tutustuimme aikaisemmin aiheesta tehtyihin opinnäytetöihin. Ne antoivat hyviä vinkkejä siitä, mitä asioita on hyvä kysyä ja miten. Suunnitelimme kyselylomakkeen vastaajan näkökulmasta ja muotoilimme kysymykset monivalintakysymysten muotoon. Kysely oli suunnattu jokaiseen päiväkotiin Siilisetin alueella ja jokaisesta päiväkotiryhmästä oli yksi vastaaja. Lisäksi päiväkotien johtajat vastasivat kyselyyn. Tutkimusluvan alkuseelvityksellemme antoi toimeksiantajamme Eeva-Liisa Lyytinen (liite 1).

Opinnäytteen alkuseelvityksen tutkimuskysymyksenä selvitimme, mikä on Siilisetin varhaiskasvatuksen kestävä kehitys nykytilalla. Selvityksen teimme Siilisetin alueen päiväkodeille. Selvityksellä tutkimme esimerkiksi päiväkotien kierrätysmahdollisuuksia ja muita kestävä kehityksen osa-alueita. Lähteenä kyselyn tekemiselle käytimme Vihreä lippu -ohjelmasta löytyviä teemoja sekä Opetushallituksen laatimaa Kestävä kehitys oppilaitoksissa -ekoauditoinnin opasta, Vihreät silmälasit -Toimi ympäristövaikuttajana -teosta sekä Keke päiväkodissa - Kestävä kehityksen opasta.

Teimme alkuselvityksen (liite 2) sähköisessä muodossa. Alkuselvitys oli päivähoiton arkityötä konkretisoiva sekä kestävästä kehitystä syvästi tarkasteleva. Kestävä kehitys varhaiskasvatuksessa -seminaari oli hyödyllinen alkuselvitystä kehittäessä, koska sieltä saatu materiaali auttoi meitä ymmärtämään kestävästä kehityksen käsitteen laajuuden. Hyödynsimme seminaarista saatua materiaalia kehittäessämme selvitystä.

Alkuselvitystä laatiessa tapasimme toimeksiantajamme, sekä Siilisetin sovellusasiantuntija Lasse Korhosen. Hän kertoi meille mahdollisuudesta toteuttaa kysely Webropol-kyselyohjelmalla, jolloin saamme kyselyn vastaukset suoraan pdf-raporttina ja Excel-tiedostona. Tämän ansiosta emme itse luokitelleet saatua aineistoa, vaan aineisto käsiteltiin sähköisesti. Aineiston käsittely sähköisesti helpotti työtämme ja mahdollisti keskittymisen valmiin vastauskoosteen analysointiin. Lisäksi sähköisen kyselyohjelman käyttäminen esti mahdolliset inhimilliset virheet aineiston käsittelyssä.

Tutkimme vastauskoostetta (liite 3) ja etsimme koosteesta asioita, joiden toteutumisessa oli vielä puutteita. Tuotteen laadinnassa painotimme erityisesti vielä kehittämistä vaativia osa-alueita. Työssämme tutkimuksen lähtökohtana ei ollut vastausten vertailukelpoisuus, vaan selvityksen tavoitteena oli rajata toiminnallisen tuotteen sisältö. Tästä syystä toiminnallisen opinnäytetyön selvityksellä kerätty aineisto ei ole tilastollisesti niin merkittävää kuin tutkimuksellisessa työssä. Alkuselvitys rajasi tuotteen sisällön siten, että meidän oli helpompi lähestyä aihetta Siilisetin päivähoitoa eniten kehittävästä näkökulmista. (ks. Vilkkä & Airaksinen 2003, 61–62.)

Kyselyn luotettavuuteen vaikuttavia tekijöitä työntekijöiden näkökulmasta ovat voineet olla esimerkiksi työntekijöiden mielenkiinto kestävästä kehityksestä ja heidän mahdollisuutensa keskittyä kyselyyn vastaamiseen. Kyselyä ei testattu etukäteen, joten emme voi olla täysin varmoja kysymysten ymmärrettävyydestä, mikäli aihepiiri ei ole ennestään tuttu. Emme myöskään käyttäneet kyselyssämme avoimia kysymyksiä, koska se olisi vaikeuttanut sähköisen koosteen tekemistä. Avoimet kysymykset olisivat saattaneet tuottaa uusia näkökulmia siihen, millaista kestävästä kehityksen mukainen päivähoito on käytännössä.

Kyselyn kohderyhmänä oli jokaisesta päiväkotiryhmästä yksi työntekijä sekä toimeksiantajan pyynnöstä kaikkien päiväkotien johtajat. Päiväkodin johtajilla ja työntekijöillä voi olla eriävä näkemys työpaikkansa arjen toiminnasta. Esimerkiksi ainoastaan hallinnollisia töitä tekevällä johtajalla voi olla vähemmän tai ei ollenkaan päiväkodin ryh-

mässä tehtävää työtä. Sen sijaan hänellä voi olla näkemys siitä, mitä on taloudellisesti mahdollista toteuttaa kestävän kehityksen mukaisesti.

5.2 Varhaiskasvatuspäivästä vauhtia tuotteen valmistukseen

Siiliset peruspalvelukeskus mahdollisti osallistumisemme Lastentarhanopettajaliiton sekä Opetus-, kasvatus- ja koulutusalojen säätiön järjestämään Kestävää kehitystä varhaiskasvatuksessa -seminaariin, joka järjestettiin Helsingissä 10.2.2011. Seminaarissa esiteltiin kestävän kehityksen toteutustapoja varhaiskasvatuksessa sekä verkostojen ja kuntien tarjoamaa tukea päivähoiton kestävän kehityksen työhön. Seminaari selkeytti kestävän kehityksen käsitettä varhaiskasvatuksessa ja sieltä saamamme tieto ja materiaali olivat merkittävänä tekijänä alkuselvityksen ja tuotteen sisällön laadinnassa. Tuotteistamisprosessimme alkoi tästä.

Tuotteistamisprosessiin kuuluvat ideointi-, luonnostelu-, kehittäminen sekä viimeistelyvaihe. Meidän työssämme tuotteen luonnostelu tarkoittaa sitä, että hankimme tietoa Siilisetin varhaiskasvatuksen kestävän kehityksen tilasta alkuselvityksellä. Luonnosteluvaiheessa perehdyimme myös kestäväseen kehitykseen, sen toimintaympäristöön, eli varhaiskasvatukseen sekä itse tuotteeseen ja sen valmistusmenetelmiin. (ks. Jämsä & Manninen 2000, 85.)

Saimme ohjeen toimeksiantajaltamme, että opinnäytetyön sähköisen osan tulee olla helppolukuinen, helposti ymmärrettävissä ja napakka kokonaisuus. Huomioimme työelämän edustajista koostuvan tukiryhmämme toiveet tuotteen sisällöstä, ulkonäöstä, sekä houkuttelevuudesta. Tavoitteena oli valmistaa tuote, joka aktivoi työntekijöitä perehtymään siihen ja käyttämään sitä. Viestinnällisin ja visuaalisin keinoin olemme pyrkineet luomaan kokonaisilmeen, josta pystyy tunnistamaan tavoitellut päämäärät (ks. Vilkkä & Airaksinen 2003, 51). Jatkossa valmiiseen tuotteeseen perehtymistä ja suunnitelman toteuttamista valvoo varhaiskasvatuspalveluiden tulosaluejohtaja Eeva-Liisa Lyytinen päiväkotikäynneillään.

Aluksi perehdyimme lapsille ominaisiin tapoihin toimia, jotta pystyimme huomioimaan kestävän kehityksen lapsen näkökulmasta. Keväällä 2011 tekemämme alkuselvitys ja sen tulokset vaikuttivat merkittävästi tuotteen sisältöön. Tuotteen valmistusprosessi ajoittui kesälle 2011. Tuotteen laadinnassa painotimme erityisesti aihepiirejä, joiden toteuttamisessa havaitsimme eniten kehittämistä Siilisetin alueen päivähoitossa (liite 2).

5.3 Tuotteen arviointi

Tuotteen arvioimiseksi on hyvä kerätä jonkinlainen palaute kohderyhmältä tavoitteiden saavuttamisen arviointiin oman arvioinnin tueksi. Palautteessa kannattaa pyytää kommentteja esimerkiksi oppaan käytettävyydestä ja toimivuudesta, sekä luettavuudesta. Tärkeää on myös muistaa, että opinnäytetyö on ammatillisesti kohderyhmää kiinnostava. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 157.)

Lähetimme tuotteemme sisällön arvioitavaksi opinnäytetyömme viimeistelyvaiheessa syksyllä 2011 toimeksiantajallemme sekä työelämän edustajista koostuvalle tukiryhmällemme. Painotus arvioinnissa kohdistui tekstisisältöön, ei niinkään visuaaliseen ulkomuotoon. Saimme palautetta tuotteen sisällön määrästä ja kieliasusta. Toimeksiantajamme arvioi tuotteen olevan runsas tietopaketti, jonka sisältö on asianmukaista. Tukiryhmän palaute keskittyi arvioimaan lauserakenteita ja tuotteeseen toivottiin enemmän helppolukuisuutta. Kehuja työmme sai loppuun liitetystä kestävästä kehityksen teemapäivien vuosikalenterista, joka helpottaa toiminnan suunnittelua päivähoitossa. Internet-linkeistä saimme myönteistä palautetta, sillä ne ovat hyödyllisiä enemmän aiheesta kiinnostuneille. Myös lajitteluopas koettiin selkeäksi.

6 POHDINTA

Opinnäytetyöprosessimme on vaatinut pitkäjänteisyyttä ja pitkäaikaista omistautumista, mutta samalla se on ollut antoisa oppimisen polku kohti ammatillista asiantuntijuutta. Toimeksianto oli mielenkiintoinen ja otimme tarjotun idean heti vastaan avoimin mielin. Ymmärryksemme kestävästä kehityksestä oli ideointivaiheessa vielä varsin vähäistä ja aihe vaatikin valtavaa paneutumista teeman sisältöihin. Lisäksi haasteena oli kestävä kehityksen yhdistäminen varhaiskasvatukseen, sillä kestävä kehitys on vasta hiljattain korostunut tässä toimintaympäristössä.

Työn suunnitelmavaiheessa ajatuksenamme oli tehdä visuaalisesti näyttävä tuote. Ehdotimme Savonia-ammattikorkeakoulun alojen välistä yhteistyötä Kuopion Muotoiluakatemia graafisen suunnittelun yksikölle. Olimme ensimmäisen kerran yhteydessä muotoiluakatemia projektisuunnittelijaan syksyllä 2010, jolloin haimme yhteistyökumppaniksemme opiskelijaa tekemään tuotteellemme visuaalisen ilmeen esimerkiksi projektiopintoihin.

Useista yhteydenotoista huolimatta emme valitettavasti saaneet yhteistyökumppania avuksemme, joten tuotteemme visuaalinen ulkomuoto jäi alkuperäiseen suunnitelmaan nähden vaatimattomammaksi. Tämä on harmillista, sillä alojen välinen yhteistyö olisi katsottu opinnäytetyömme arvoa nostavaksi tekijäksi ja tuote koettu työelämässä ulkomuodoltaan enemmän lukemaan houkuttelevammaksi. Lähetimme myös tarjouspyyntöjä alan yrityksille, mutta kustannukset olisivat nousseet reilusti yli toimeksiantajan asettaman rajan. Lisäksi tuotteen sisällön kirjoitusvaihe kesti suunniteltua kauemmin, joten mahdollisen alojen välinen yhteistyö olisi ajoittunut myöhään viimeiseen syyslukukauteen. Lopulta liitimme tuotteemme Siilisetin word-pohjaan ja visualisoimme sitä houkuttelevammaksi lisäämällä siihen kuvia. Tällä tavoin pyrimme keventämään tuotteen laajuuden mahdollisesti aiheuttamaa raskaslukuisuutta.

Olemme tyytyväisiä siihen, että opinnäytetyömme on ollut alusta asti työelämlähtöinen ja sen tarpeesta nouseva. Se on motivoinut omaa työskentelyämme ja katsomme, että perusteellisesti tehty työmme toimii jatkossa käyntikorttinamme työelämään. Työelämää opinnäytetyömme palvelee Siilisetin varhaiskasvatuksen alueella pyrkien kehittämään toimintatapoja entistä kestävämmäksi sekä tuomalla käyttöön otettuna liikelaitokselle myös taloudellista hyötyä.

Korostamme, kuinka prosessi on opettanut ja kasvattanut meidän ammatillisia valmiuksia ja tietouttamme. Keskeisiin käsitteisiin syvällinen perehtyminen on antanut meille paljon tietoa ja ymmärrystä lapselle ominaisista toimintatavoista ja tätä osaamista voimme hyödyntää kaikessa varhaiskasvatuksen parissa tehtävässä työssä tulevaisuudessa. Mikäli opinnäytetyömme ei kestävä kehityksen osalta pääsisi oikeuksiinsa Siilisetin alueen varhaiskasvatuksessa, olemme itse hyötynneet koko prosessista. Opinnäytetyöprosessi on kehittänyt meidän yhteistyötaitojamme sekä pitkäjänteisyyttä ja suunnitelmallisuutta.

Koimme voimavaraksi, että opinnäytetyöllämme on ollut kaksi tekijää. Se on mahdollistanut meille useamman näkökulman sekä keskustelumahdollisuuden aiheesta. Vaikka asumme eri paikkakunnilla, olemme tehneet työn kokonaisuudessaan yhdessä kirjoittaen ja reaaliaikaisesti reflektoiden. Lisäksi olemme hyödyntäneet työskentelyssämme kotikuntiemme sekä useiden lähialueen kuntien kirjastoja lähdemateriaalien hankinnassa.

Tuotteen päivittäminen sai aikaan paljon keskustelua ja kysymyksiä työtä tehdesämme. Eeva-Liisa Lyytiseltä nousi toive helposti päivitettävästä sähköisestä tuotteesta ja työelämän edustajat toivoivat visuaalisesti näyttävää ja houkuttelevaa tuotetta. Kumpaankin toiveeseen oli haasteellista vastata yhtäaikaaisesti. Mikäli sähköinen tuote olisi ollut esimerkiksi flash-muodossa, sen päivittäminen olisi voinut muodostua haasteeksi. Word -muodossa olevaa tiedostoa käytettäessä tätä ongelmaa ei muodostu, sillä tuotetta pystyy päivittämään lähes kuka tahansa.

Toimeksiantaja oli sitä mieltä, että tuotteen helppo päivittäminen on kuitenkin visuaalisuutta tärkeämpää. Olemme myös pohtineet, että tulevaisuudessa aloittamaamme työtä olisi mahdollista jatkaa tutkimalla, kuinka opinnäytetyömme on otettu käytännön työssä vastaan ja onko päivähoidossa havaittavissa kehitystä verrattuna opinnäytetyötämme edeltävään aikaan. Olemme myös miettineet, voisiko päivittäminen olla tulevaisuudessa toisen opiskelijaryhmän opinnäytetyö, jossa tutkittaisiin tekemämme tuotteen toimivuutta. Sen pohjalta olisi mahdollista kehittää ja päivittää työtämme edelleen.

Tärkeimpänä merkityksenä työssämme on mielestämme ajatuksien herättäminen kasvattajayhteisön keskuudessa ja sen myötä lapsissa, jotka ovat tulevaisuuden rakentajia. Emme halua painostaa varhaiskasvatuksen ammattilaisia uudella mullistuksella, vaan toivomme työmme antavan vinkkejä pieniin arjen tekoihin, joita voi toteut-

taa päivähoidossa. Kestävä kehitys on laajakatseinen näkemys ja suunnitelmasta löytyy eriteltyjä teemoja toiminnan suunnittelua helpottamaan. Pienilläkin kestävästä kehitystä edistävillä toimilla voi olla kauskantoiset seuraukset ja oppiessaan kestäviä toimintatapoja lapset vievät samalla ajattelutapoja myös koteihin.

Minkä nuorena oppii, se vanhanakin tapoihin soppii!

Pienistä jutuista tulee isoja kekoja,
vaikka ne ovatkin vain pieniä arjen tekoja.

LÄHTEET

Allaby, M. 1997. *How it works. The environment*. Lontoo: Horus Editions Limited.

Changing the way we live. [verkkojulkaisu]. WWF [viitattu 24.11.2011] Saatavissa: http://www.wwf.org.uk/what_we_do/changing_the_way_we_live/?src=homepage_banner&position=5

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2010 [viitattu 14.1.2011] Saatavissa: http://www.oph.fi/download/129690_Esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2010.pdf

Hakkarainen, K., Bollström-Huttunen, M., Pyysalo, R. & Lonka, K. 2005. *Tutkiva oppiminen käytännössä- matkaopas opettajille*. Porvoo: WS Bookwell Oy.

Ihmisten ja luonnon toimiminen vuorovaikutuksessa 2008 [viitattu 6.1.2011] Saatavissa: <http://www.kookas.fi/articles/read/5773>

Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. *Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla*. Vantaa: Tummavuoren kirjapaino Oy.

Kangassalo, M. 2004. *Tutkiva oppiminen*. Teoksessa Niinikangas, L. (toim.). *Kotipi-hasta maailmalle. Ympäristökasvatuksen karttakirja*. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 32.

Kestävä kehitys [viitattu 6.1.2011] Japa ry. Saatavissa: <http://www.japary.fi/kestava-kehitys/>

Koskinen, S. 2004. *Osallisuushankkeet*. Teoksessa Cantell, H. (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Juva: WS Bookwell Oy, 138–140.

Koskinen, S. 2010. *Ympäristökansalaisuutta tässä ja nyt*. Teoksessa Luomi, A., Paa-nanen, J., Viberg, K. & Virta, L. 2010. *Keke päiväkodissa. Kestävän kehityksen opas*. Porvoo: Kirjapaino Uusimaa.

Laki lasten päivähoidosta 19.1.1973 [viitattu 22.2.2011]. Saatavissa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1973/19730036>

Nikkinen, I. 2001. *Metsämörri –Ohjaajan käsikirja*. 2. painos. Nurmijärvi: Kirjakas Ky.

Oranen, M. 2010. *Lasten osallisuus* [viitattu 24.2.2011]. Saatavissa:
<http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/hallinto/lapsenosallisuus/>

Parikka-Nihti, M. 2011. *Pieniä puroja – Kasvua kohti kestävästä kehitystä*. Lasten keskus.

Rosenberg, T. 1993. *Pienestä pitäen. Ympäristökasvatus ja päivähoiton ekologinen arki*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Rion julistus [viitattu 6.1.2011]. Kokkolan kaupunki. Saatavissa:
https://www.kokkola.fi/ymparisto_ja_luonto/kestava_kehitys/agenda/fi_FI/rion_julistus/

Siiliset peruspalvelukeskus 2009. *Siilinjärven kunnan esiopetussuunnitelma toimintakaudelle 2009–2010*. [viitattu 8.1.2012]. Saatavissa:
http://www.siiliset.fi/pdf_julkaisut/varhaiskasvatus/yhteiset/eops2009-10.pdf

Siiliset Peruspalvelukeskus 2011. *Sosiaali- ja terveydenhuollon Palveluopas 2011*. 2011 [viitattu 15.6.2011]. Saatavissa:
http://www.siiliset.fi/pdf_julkaisut/yhteiset/palveluopas.pdf

Suomen ympäristökasvatuksen seura. *Vihreä lippu*. [viitattu 9.1.2011] Saatavissa:
<http://www.vihrealippu.fi/pages/285.php>

Tast, S. 2011. *Lasten osallisuus*. Teoksessa Kirves, L & Stoor-Grenner, M. *Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen*. Helsinki: Fram.

Tuomaala, T. & Myyryläinen, M. 2002. *Luonto tutuksi*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Varhaiskasvatussuunnitelma – Maaninka, Nilsjä, Siilinjärvi. 2010 [viitattu: 19.2.2011]
 Saatavissa:
http://www.siilinjärvi.fi/www/fi/pdf_julkaisut/varhaiskasvatus/yhteiset/110105_varhaiskasvatussuunnitelma.pdf

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005 [viitattu 19.2.2011]. Saatavissa:

<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/7eef5448-e8a3-4887-ab97-19719ea74066>

Verkka, K. & Koskinen, S. 2008. *Ympäristökasvatus ja osallistuminen* [verkkójulkaisu]. Vihreä lippu- kansion B-osa [viitattu 15.6.2011]. Saatavissa:

<http://www.vihrealippu.fi/pages/documents/BYmparistokasvatusnettiin.pdf>

Vilkka, H. & Airaksinen, T. 2003. *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Wolff, L-A. 2004. *Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään*.

Teoksessa Cantell, H. (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Juva: WS Bookwell Oy, 16–29.

Ympäristöministeriö. *Mitä on kestävä kehitys*. 2011 [viitattu 07.12.2011] Saatavissa:

<http://www.ymparisto.fi/default.asp?node=22119&lan=fi>

TUTKIMUSLUPA**ANOMUS****Tutkimuksen tekijät**

Nimi: Emmi Laukkanen Opinto-oikeusnumero: is54246 Ryhmäkoodi: SS8S1

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma Tutkinto: Sosionomi (AMK)

Osoite: Mäntyrinteentie 25, 71720 Käämelähti

Puhelin: +358 40 5156 432 Sähköposti: emmi.a.laukkanen@student.savonia.fi ja

muu käytössä oleva sähköposti: mouso3@hotmail.com

Nimi: Merja Sutinen Opinto-oikeusnumero: is54254 Ryhmäkoodi: SS8S1

Koulutusohjelma: Sosiaalialan koulutusohjelma Tutkinto: Sosionomi (AMK)

Osoite: Petäiköntie 4, 73200 Varpaisjärvi

Puhelin: +358 50 3088 091 Sähköposti: merja.e.sutinen@student.savonia.fi ja

muu käytössä oleva sähköposti: suukkonen@hotmail.com

Tutkimuksen ohjaaja

Ohjaaja: Anne-Leena Juntunen

Puhelin: 044 7856 697

Sähköposti: anne-leena.juntunen@savonia.fi

Tutkimus

Tutkimuksen nimi/aihe: Kestävän kehityksen suunnitelma Siilisetin varhaiskasvatukselle.

Tutkimuksen tarkoitus/tehtävä: Kestävän kehityksen nykytilanteen kartoittaminen Siilisetin alueen varhaiskasvatuksessa.

Tutkimusote ja – menetelmät: Lomakekyselyn tekeminen, joka lähetetään sähköisesti täytettäväksi päiväkodeille.

Tutkimusajankohta: Tutkimus suoritetaan talvella 2011.

Tutkimuspaikka: Siilisetin alueen varhaiskasvatus.

TUTKIMUSLUPA

Allekirjoitukset

Paikka ja päivämäärä

Emmi Laukkanen Leena Soti

Tutkimuksen tekijä/tekijät

Anne-Leena Juntunen

Oppilaitoksen edustaja/yhteyshenkilö

PÄÄTÖS

☒ Tutkimuslupa myönnetään

Yhteyshenkilö

Eeva-Liisa Lyytinen

☐ Tutkimuslupaa ei myönnetä

Perustelut:

Tutkimuksen valmistuttua tekijät toimittavat tutkimuksen yhteyshenkilölle

☒ tiivistelmän(suomeksi / englanniksi)

☐ tutkimusraportin tai/ja

☐ esittelevät tutkimuksensa suullisesti

25.11.2010

Paikka ja päivämäärä

Eeva-Liisa Lyytinen

Allekirjoitus (Nimi ja virka-asema)

Eeva-Liisa Lyytinen
tuulosaluejohtaja

Liite 2

Selvitys Liikelaitos Siilliset peruspalvelukes-
kuksen
varhaiskasvatuksen kestävän kehityksen nyky-
tilasta

Arvoisa vastaaja,

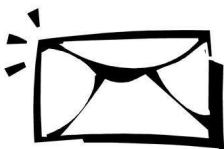
Olemme kaksi varhaiskasvatukseen suuntautuvaa sosionomiopiskelijaa
Iisalmen Savonia-ammattikorkeakoulusta.

Teemme opinnäytetyönämme kestävän kehityksen suunnitelmaa Liikelaitos Siilisetin
varhaiskasvatukselle. Opinnäytetyömme valmistuu loppuvuodesta 2011.

Alkuselvityksenä tutkimme kestävän kehityksen nykytilaa Siilisetin alueen päiväko-
deissa. Tämä auttaa meitä selvittämään tärkeimmät päiväkotien kestävää kehitystä
koskevat kehitysalueet. Selvityksen pohjalta työstämme opinnäytetyömme sähköisen
tuotteen keskeiset sisällöt.

Pyydämme Teitä ystävällisesti vastaamaan kyselyymme viimeistään **pe 13.5.2011**
mennessä.

Toivomme, että kyselyyn vastaamiseen löytyy hetki aikaa.

Ystävällisin terveisin

Emmi Laukkanen [emmi.a.laukkanen@edu.savonia.fi] ja Merja Sutinen [mer-
ja.e.sutinen@edu.savonia.fi]

Savonia-ammattikorkeakoulu, Iisalmi

Sosiaalialan koulutusohjelma

Vastausohjeet:

Rastittakaa merkillä [x] mielestänne päiväkotinne tilannetta parhaiten kuvaava vastausvaihtoehto.

TOTUTUU/ TOTEUTUU OSITTAIN/EI TOTEUDU

JÄTTEEN SYNNYN EHKÄISY JA KIERRÄTYS

1. Lajitellaanko teillä...

- Biojäte
- Paperi
- Kartonki/pahvi
- Nestepakkauskartonki
- Muovi
- Lasi
- Metalli
- Ongelmajäte
- Henkilökunta osaa lajittelun
- Vältetään kertakäyttötuotteiden käyttöä

2. Suositaanko paperitonta viestintää sekä päiväkodissa että päiväkodin ja kotien välillä?

3. Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää/teemaviikkoa?

4. Käsitelläänkö lasten kanssa luonnonvarojen rajallisuutta ja kaatopaikkojen täyttymisen ongelmaa?

5. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta miksi jätteen syntymistä on vähennettävä ja toimivatko he sen mukaisesti?

6. Onko lajitteluastioiden yhteydessä selkeät ohjeet?

ENERGIAN SÄÄSTÄMINEN

1. Ovatko sähkölaitteet energiaa säästäviä?

2. Onko huoneiston lämpötila säädetty suositellulle tasolle (18–22 astetta)?

3. Hyödynnetäänkö luonnonvaloa ja sammutetaanko valot tiloista aina, kun ne jäävät tyhjilleen?

4. Suoritetaanko tuuletus nopeasti ja tehokkaasti?

5. Kytetäänkö sähkölaitteista virta pois kun niitä ei käytetä?

6. Onko valokatkaisimien ja sähkölaitteiden yhteydessä energiansäästöohjeet? (esim. ”sammuta valot poistuessasi tilasta”)

7. Käsitelläänkö lasten kanssa sitä, mistä energia tulee ja mitä ilmastonmuutos tarkoittaa?
8. Vietetäänkö päiväkodissa energiateemapäivää (Esim. Energiansäästöviikko loka-kuussa)?
9. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta energian säästämisen merkityksen ja toimivatko he sen mukaisesti?

VEDEN SÄÄSTÄMINEN

1. Onko veden kulutuksen vähentämiseksi asetettu tavoitteita?
2. Onko vesihanojen virtaama säädetty suositusten mukaiseksi?
3. Onko vessanpöntöissä kaksoispainikkeet?
4. Opetellaanko lasten kanssa säästävää vedenkäyttöä?
5. Korjataan vuotavat hanat ja vessanpöntöt heti?
6. Pestäänkö tiski- ja pyykkikoneissa vain täysiä koneellisia?
7. Käytetäänkö ympäristöä vähän kuormittavia pesuaineita?
8. Vietetäänkö päiväkodissa vesiteemapäivää (esim. Maailman vesipäivä 22.3.)?
9. Huolehditaan, että viemäriin ei päädy sinne kuulumattomia aineita tai esineitä? (esim. maalit, pesuaineet)?
10. Onko hanojen yhteydessä säästävän vedenkäytön ohjeet?
11. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta veden säästämisen merkityksen ja toimivatko he sen mukaisesti?
12. Käsitelläänkö lasten kanssa veden kiertokulkua sekä puhtaan veden merkitystä ja rajallisuutta?

KESTÄVÄ KULUTUS

1. Kiinnitetäänkö hankinnoissa huomiota tuotteen ympäristövaikutuksiin?
2. Käytetäänkö leikkivälineitä ym. huolellisesti ja rikkoutuneet pyritään korjaamaan?
3. Suositaanko hankinnoissa ympäristöä vähän kuormittavia, ympäristömerkittyjä ja eettisesti vastuullisia tuotteita?
4. Suositaanko hankinnoissa kotimaisia, lähellä tuotettuja tuotteita?
5. Ovatko ympäristökriteerit nostettu samalle tasolle laadun ja hinnan kanssa hankintapäätöksiä tehdessä?
6. Hankitaan tavarat mahdollisuuksien mukaan käytettyinä ja suositaanko uusiokäyttöä esimerkiksi askartelussa?
7. Tehdäänkö hankintoja harkiten ja vain tarpeeseen?
8. Annetaan juhlapäivinä aineettomia lahjoja?

9. Kannustetaanko lapsia ja henkilökuntaa yhteiseen tekemiseen ilman hienoja välineitä ja kilpavarustelua?
10. Onko päiväkodilla kirjastokortti?
11. Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. Älä osta mitään -päivä marraskuussa)?
12. Käsitelläänkö lasten kanssa elinkaariajattelua, ekotehokkuutta, kulutuksen ympäristövaikutuksia ja kohtuullisuutta?
13. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta, että omilla kulutusvalinnoilla on vaikutusta maailmalaajuisiin ympäristö- ja kehityskysymyksiin?

KOULUTUS, TIEDOTUS JA YHTEISTYÖ

1. Saanko henkilökunta koulutusta ja neuvontaa kestävän kehityksen asioissa?
2. Tiedotetaanko vanhempia kestävän kehityksen asioista?
3. Toteutetaanko lähiympäristön toimijoiden kanssa vierailuja, tempauksia ja muuta yhteistä toimintaa, onko vuorovaikutus toimivaa?
4. Onko yksikkö aktiivisesti mukana alueen tapahtumissa?
5. Onko yksikössä ajankohtaista aineistoa henkilökunnalle kestävästä kehityksestä?

LÄHIYMPÄRISTÖ, KASVATUS JA OPETUS

1. Ovatko lapset ovat osallisina kestävän kehityksen toteuttamisessa?
2. Onko yksikössä ympäristön ja luonnon tutkimiseen tarvittavia välineitä?
3. Saavatko lapset luonto-opetusta?
4. Saavatko lapset kokemuksia ja elämyksiä luonnosta (esim. metsä, niitty, puisto)?
5. Hyödynnetäänkö retkillä lähiympäristöä (luonto-, kulttuuri- ja historialliset kohteet)?
6. Onko päiväkodin pihaa kehitetty virikkeelliseksi?
7. Onko päiväkodin pihaa monipuolisesti leikki- ja oppimisympäristönä?
8. Voivatko lapset vaikuttaa päiväkodin ja sen pihan viihtyisyyteen?
9. Pidetäänkö päiväkodin, sen pihan ja lähiympäristön siisteydestä huolta?
10. Onko päiväkodilla päivitettävä lista lähiympäristön luonto-, vierailu- ja retkikohteista?
11. Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. luonnon monimuotoisuuden päivä 22.5.)?
12. Käsitelläänkö lasten kanssa lähiluonnon merkitystä ja lähiympäristöön vaikuttamista?
13. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta lähiympäristöstä huolehtimisen merkityksen?

KULTTUURIPERINTÖ JA MONIKULTTUURISUUS

1. Tutustaanko lasten kanssa kunnan vaakunaan sekä maakuntalauluun, -kasviin ja –eläimeen?
2. Tutustutaanko lasten kanssa ruokien, leivonnaisten ja käsitöiden perinteiseen tekemiseen?
3. Hyödynnetäänkö lähiseudun kulttuuriperintökohteita ja museoita retkikohteina?
4. Kutsutaanko alueen asukkaita kertomaan päiväkodin ja lähiympäristön historiasta sekä elämästä ennen vanhaan?
5. Vietetäänkö päiväkodilla eri kulttuurien juhlapäiviä?
6. Tutustutaanko lasten kanssa eri kulttuureihin (esim. tavat, ruoka, musiikki, pelit, kirjallisuus)?
7. Pyydetäänkö maahanmuuttajataustaisia lapsia ja vanhempia kertomaan erilaisista kulttuureista?
8. Onko päiväkodilla ystävyyspäiväkotia?
9. Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. YK-päivä 24.10.)?

TURVALLISUUS

1. Onko käytäntönä, että ketään ei jätetä yksin, mutta yksin saa olla?
2. Kartoitetaanko lasten kanssa lähiympäristön mahdollisia vaaran paikkoja ja pyritäänkö niiden turvallisuutta parantamaan?
3. Ovatko päiväkodin sisätilat ja piha toimivat ja turvalliset?
4. Tehdäänkö lähialueen toimijoiden kanssa yhteistyötä turvallisuuden parantamiseksi?
5. Onko kiusaamiseen välittömästi puuttuminen jokaisen vastuulla?
6. Vaalitaanko päiväkodissa kiireetöntä ja turvallista ilmapiiriä, jossa kaikilla on työrauha?
7. Saavatko lapset tarvitessaan apua ja tukea keneltä tahansa päiväkodin aikuiselta?
8. Pääseekö syliin aina?
9. Onko päiväkodilla selkeät ja toimivat yhteiset säännöt? Tietävätkö kaikki nämä säännöt?
10. Vietetäänkö päiväkodissa (esim. 112-päivä helmikuussa)?
11. Käsitelläänkö lasten kanssa päiväkodin turvallisuussuunnitelmaa ja sitä, miten toimitaan hätätilanteessa?
12. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta, miten oma toiminta vaikuttaa kaikkien turvallisuuteen?

YHTEISÖLLISYYS

1. Onko lapsilla edustus päiväkodin toimintaa suunnittelevissa ryhmissä?
2. Osallistuvatko lasten vanhemmat päiväkodin toiminnan kehittämiseen?
3. Kannustetaanko lapsia käsittelemään erimielisyydet avoimesti ja tarvittaessa vanhempien läsnä ollessa?
4. Järjestävätkö isommat lapset toimintaa pienemmille?
5. Tekevätkö ryhmät keskinäistä yhteistyötä?
6. Tekeekö päiväkotiyhteistyötä lähikoulun tai -päiväkodin kanssa?
7. Otetaanko vanhemmat ja isovanhemmat mukaan päiväkodin arkeen?
8. Onko kasvattajilla yhteinen päivitettävä lista lähialueen mahdollisista yhteistyötoista?
9. Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. ystävänpäivä 14.2.)?
10. Käsitelläänkö lasten kanssa auttamisen ja yhteistyön merkitystä?
11. Vallitsee lasten ja henkilökunnan kesken avoin yhdessä tekemisen kulttuuri, jossa kaikki saavat tilaa tehdä ja osallistua?

KESTÄVÄT RUOKAVALINNAT

1. Seurataanko eri ruokalajien menekkiä? Valmistetaanko ja tilataanko ruokaa sen mukaisesti?
2. Tiedotetaanko lasten poissaolosta keittiöön ruuan määrän mitoittamiseksi?
3. Tarjotaanko päiväkodissa lähi- ja luomuruokaa mahdollisuuksien mukaan?
4. Painotetaanko päiväkodissa monipuolista kasvisravintoa (esim. kasvisruokapäivä)?
5. Huomioidaanko monikulttuurisen päiväkodin erilaiset ruokavaliot ja niiden mahdollisuudet?
6. Onko päiväkodin pihalla kasvimaata, marjapensaita, hedelmäpuita?
7. Tutustutaanko lasten kanssa lähiluonnosta löytyviin marjoihin, ruokasieniin ja vihanneksiin?
8. Painotetaanko ruokahetkissä kiireettömyyttä ja hyviä käytöstapoja?
9. Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. nälkäpäivä syksyisin)?
10. Käsitelläänkö lasten kanssa ruuan alkuperää, erilaisia tuotantotapoja ja erilaisia ruokakulttuureja?
11. Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta, että omat ruokavaliot vaikuttavat ympäristön tilaan?

LÄHTEET

Hyytiäinen, J., Hämeenoja, E., Hänninen, T., Leinonen, E. & Tenhunen, R. 1999. *Kestävä kehitys oppilaitoksissa – Ekoauditoinnin opas*. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kuivanen, T. 1999. *Vihreät silmälasit. Toimi ympäristövaikuttajana*. Porvoo: WSOY-Kirjapainoyksikkö.

Luomi, A., Paananen, J., Viberg, K. & Virta, L. 2010. *Keke päiväkodissa. Kestävän kehityksen opas*. Porvoo: Kirjapaino Uusimaa.

KIITOS VASTAUKSISTANNE!

arjar (Sillinjärven kunta (hallinto-osasto)), olet kirjautuneena sisään. | 16. toukokuuta 2011 10:32:38 Kirjaudu ulos

WEBOPOL

Etusivu Kyselyt Raportointi Asetukset Käyttäjätiedot Ota yhteyttä Oppaat Help

Raportointi >> Perusraportti Varhaiskasvatuksen kestävä kehityksen nykytila

Vastaajien listaus
Kopio e-raporttiin
Vie tulokset Exceliin
Luo suodatus
Beta -raportointi

Kyselyn nimi: Varhaiskasvatuksen kestävä kehityksen nykytila
 Kyselyn tekijä: arjar
 Kysely luotu: 13.4.2011 13:10:43
 Vastaajien kokonaismäärä: 66
 Vastausajankohta: 13.5.2011 13:44:30

Kokonaisraportti

Vastausohjeet: Valitkaa vaihtoehtoista *toteutuu*, *toteutuu osittain* tai *ei toteudu* mielestänne päiväkotinne tilannetta parhaiten kuvaava vastausvaihtoehto.

1. Työskentelen

Kysymykseen vastanneet: 65 (ka: 2,8)

(1.1) Maaningalla		7,7%	5
(1.2) Nilsiässä		9,2%	6
(1.3) Sillinjärvellä		83,1%	54

2. Lajitellaanko teillä...

Kysymykseen vastanneet: 66

	Toteutuu (arvo: 1)	Toteutuu osittain (arvo: 2)	Ei toteudu (arvo: 3)
Biojäte (ka: 1,492; yht: 65)	67,7% 44	15,4% 10	16,9% 11
Paperi (ka: 1,662; yht: 65)	53,8% 35	26,2% 17	20% 13
Kartonki/pahvi (ka: 1,6; yht: 65)	58,5% 38	23,1% 15	18,5% 12
Nestepakkaukskartonki (ka: 1,877; yht: 65)	44,6% 29	23,1% 15	32,3% 21
Muovi (ka: 2,688; yht: 64)	4,7% 3	21,9% 14	73,4% 47
Lasi (ka: 2,062; yht: 64)	35,9% 23	21,9% 14	42,2% 27
Metalli (ka: 2,109; yht: 64)	32,8% 21	23,4% 15	43,8% 28
Ongelmajäte (ka: 1,635; yht: 63)	55,6% 35	25,4% 16	19% 12
Henkilökunta osaa lajittelun (ka: 1,5; yht: 66)	53% 35	43,9% 29	3% 2
Vältetään kertakäyttötuotteiden käyttöä (ka: 1,723; yht: 65)	30,8% 20	66,2% 43	3,1% 2
ka: 1,833; yht: 646	43,8% 283	29,1% 188	27,1% 175

3. Jätteen synnyn ehkäisy ja kierrätys

Kysymykseen vastanneet: 64

	Toteutuu (arvo: 1)	Toteutuu osittain (arvo: 2)	Ei toteudu (arvo: 3)
Suositanko paperitonta viestintää sekä päiväkodissa että päiväkodin ja kotien välillä? (ka: 2,109; yht: 64)	7,8% 5	73,4% 47	18,8% 12
Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää/teemaviikkoa? (ka: 2,562; yht: 64)	7,8% 5	28,1% 18	64,1% 41
Käsitelläänkö lasten kanssa luonnonvarojen rajallisuutta ja kaatopaikkojen täyttymisen ongelmaa? (ka: 2,234; yht: 64)	14,1% 9	48,4% 31	37,5% 24
Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta miksi jätteen syntymistä on vähennettävä ja toimivatko he sen mukaisesti? (ka: 1,969; yht: 64)	9,4% 6	84,4% 54	6,3% 4
Onko lajitteluasioiden yhteydessä selkeät ohjeet? (ka: 2; yht: 64)	31,3% 20	37,5% 24	31,3% 20
ka: 2,175; yht: 320	14,1% 45	54,4% 174	31,6% 101

4. Energian säästäminen

Kysymykseen vastanneet: 66

	Toteutuu (arvo: 1)	Toteutuu osittain (arvo: 2)	Ei toteudu (arvo: 3)
Ovatko sähkölaitteet energiaa säästäviä? (ka: 2,109; yht: 64)	12,5% 8	64,1% 41	23,4% 15
Onko huoneiston lämpötila säädetty suositulle tasolle (18–22 astetta)? (ka: 1,708; yht: 65)	44,6% 29	40% 26	15,4% 10
Hyödynnetäänkö luonnonvaloa ja sammutetaanko valot tiloista aina, kun ne jäävät tyhjilleen? (ka: 1,636; yht: 66)	40,9% 27	54,5% 36	4,5% 3
Suoritetaanko tuuletus nopeasti ja tehokkaasti? (ka: 1,785; yht: 65)	35,4% 23	50,8% 33	13,8% 9
Kytetäänkö sähkölaitteista virta pois kun niitä ei käytetä? (ka: 1,682; yht: 66)	36,4% 24	59,1% 39	4,5% 3
Onko valokatkaisimien ja sähkölaitteiden yhteydessä energiansäästöohjeet? (esim. "sammuta valot poistuessasi tilasta") (ka: 2,697; yht: 66)	6,1% 4	18,2% 12	75,8% 50
Käsitelläänkö lasten kanssa sitä, mistä energia tulee ja mitä ilmastomuutos tarkoittaa? (ka: 2,523; yht: 65)	3,1% 2	41,5% 27	55,4% 36
Vietetäänkö päiväkodissa energiateemapäivä (Esim. Energiansäästöviikko lokakuussa)? (ka: 2,831; yht: 65)	1,5% 1	13,8% 9	84,6% 55
Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta energian säästämisen merkityksen ja toimivatko he sen mukaisesti? (ka: 1,97; yht: 66)	7,6% 5	87,9% 58	4,5% 3
ka: 2,104; yht: 588	20,9% 123	47,8% 281	31,3% 184

5. Veden säästäminen

Kysymykseen vastanneet: 65

	Toteutuu (arvo: 1)	Toteutuu osittain (arvo: 2)	Ei toteudu (arvo: 3)
Onko veden kulutuksen vähentämiseksi asetettu tavoitteita? (ka: 2,462; yht: 65)	9,2% 6	35,4% 23	55,4% 36
Onko vesihanojen virtaama säädetty suositusten mukaiseksi? (ka: 2,381; yht: 63)	19% 12	23,8% 15	57,1% 36
Onko vessanpöntöissä kaksoispainikkeet? (ka: 2,2; yht: 65)	38,5% 25	3,1% 2	58,5% 38
Opetellaanko lasten kanssa säästävistä vedenkäyttöä? (ka: 1,723; yht: 65)	33,8% 22	60% 39	6,2% 4
Korjataan vuotavat hanat ja vessanpöntöt heti? (ka: 1,462; yht: 65)	60% 39	33,8% 22	6,2% 4
Pestäänkö tiski- ja pyykkikoneissa vain täysia koneellisia? (ka: 1,532; yht: 62)	54,8% 34	37,1% 23	8,1% 5
Käytetäänkö ympäristöä vähän kuormittavia pesuaineita? (ka: 1,817; yht: 60)	30% 18	58,3% 35	11,7% 7
Vietetäänkö päiväkodissa vesiteemapäivää (esim. Maailman vesipäivä 22.3.)? (ka: 2,846; yht: 65)	0% 0	15,4% 10	84,6% 55
Huolehditaan, että viemäriin ei päädy sinne kuuluttomia aineita tai esineitä? (esim. maalit, pesuaineet)? (ka: 1,385; yht: 65)	67,7% 44	26,2% 17	6,2% 4
Onko hanojen yhteydessä säästävän vedenkäytön ohjeet? (ka: 2,815; yht: 65)	0% 0	18,5% 12	81,5% 53
Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta veden säästämisen merkityksen ja toimivatko he sen mukaisesti? (ka: 1,954; yht: 65)	6,2% 4	92,3% 60	1,5% 1
Käsitelläänkö lasten kanssa veden kiertokulua sekä puhtaan veden merkitystä ja rajallisuutta? (ka: 2,262; yht: 65)	9,2% 6	55,4% 36	35,4% 23
ka: 2,073; yht: 770	27,3% 210	38,2% 294	34,5% 266

6. Kestävä kulutus

Kysymyksen vastanneet: 66

	Toteutuu (arvo: 1)	Toteutuu osittain (arvo: 2)	Ei Toteudu (arvo: 3)
Kiinnitetäänkö hankinnoissa huomiota tuotteen ympäristövaikutuksiin? (ka: 2,094; yht: 64)	12,5% 8	65,6% 42	21,9% 14
Käytetäänkö leikkivälineitä ym. huolellisesti ja rikkoutuneet pyritään korjaamaan? (ka: 1,652; yht: 66)	39,4% 26	56,1% 37	4,5% 3
Suositaanko hankinnoissa ympäristöä vähän kuormittavia, ympäristömerkittyjä ja eettisesti vastuullisia tuotteita? (ka: 2,175; yht: 63)	11,1% 7	60,3% 38	28,6% 18
Suositaanko hankinnoissa kotimaisia, lähellä tuotettuja tuotteita? (ka: 2,125; yht: 64)	14,1% 9	59,4% 38	26,6% 17
Ovatko ympäristökriteerit nostettu samalle tasolle laadun ja hinnan kanssa hankintapäätöksiä tehdessä? (ka: 2,453; yht: 64)	4,7% 3	45,3% 29	50% 32
Hankitaanko tavarat mahdollisuuksien mukaan käytettyinä ja suositaanko uusiokäyttöä esimerkiksi askartelussa? (ka: 1,815; yht: 65)	26,2% 17	66,2% 43	7,7% 5
Tehdäänkö hankintoja harkiten ja vain tarpeen? (ka: 1,277; yht: 65)	73,8% 48	24,6% 16	1,5% 1
Annetaankö juhlapäivinä aineettomia lahjoja? (ka: 2,306; yht: 62)	3,2% 2	62,9% 39	33,9% 21
Kannustetaanko lapsia ja henkilökuntaa yhteisen tekemiseen ilman hienoja välineitä ja kilpavarustelua? (ka: 1,561; yht: 66)	47% 31	50% 33	3% 2
Onko päiväkodilla kirjastokortti? (ka: 1,045; yht: 66)	97% 64	1,5% 1	1,5% 1
Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. Älä osta mitään –päivä marraskuussa)? (ka: 2,773; yht: 66)	3% 2	16,7% 11	80,3% 53
Käsitelläänkö lasten kanssa elinkaariajattelua, ekotehokkuutta, kulutuksen ympäristövaikutuksia ja kohtuullisuutta? (ka: 2,354; yht: 65)	6,2% 4	52,3% 34	41,5% 27
Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta, että omilla kulutusvalinnoilla on vaikutusta maailmaajuisiin ympäristö- ja kehityskysymyksiin? (ka: 2; yht: 66)	9,1% 6	81,8% 54	9,1% 6
ka: 1,968; yht: 842	27% 227	49,3% 415	23,8% 200

7. Koulutus, tiedotus ja yhteistyö

Kysymyksen vastanneet: 66

	Toteutuu (arvo: 1)	Toteutuu osittain (arvo: 2)	Ei toteudu (arvo: 3)
Saanko henkilökunta koulutusta ja neuvontaa kestävän kehityksen asioissa? (ka: 2,485; yht: 66)	3% 2	45,5% 30	51,5% 34
Tiedotetaan vanhempia kestävän kehityksen asioista? (ka: 2,667; yht: 66)	3% 2	27,3% 18	69,7% 46
Toteutetaan lähiympäristön toimijoiden kanssa vierailuja, tempauksia ja muita yhteistä toimintaa, onko vuorovaikutus toimivaa? (ka: 2,409; yht: 66)	7,6% 5	43,9% 29	48,5% 32
Onko yksikkö aktiivisesti mukana alueen tapahtumissa? (ka: 2,333; yht: 66)	9,1% 6	48,5% 32	42,4% 28
Onko yksikössä ajankohtaista aineistoa henkilökunnalle kestävästä kehityksestä? (ka: 2,409; yht: 66)	7,6% 5	43,9% 29	48,5% 32
ka: 2,461; yht: 330	6,1% 20	41,8% 138	52,1% 172

8. Lähiympäristö, kasvatus ja opetus

Kysymykseen vastanneet: 66

	Toteutuu (arvo: 1)	Toteutuu osittain (arvo: 2)	Ei toteudu (arvo: 3)
Ovatko lapset osallisina kestävä kehityksen toteuttamisessa? (ka: 2,015; yht: 66)	16,7% 11	65,2% 43	18,2% 12
Onko yksikössä ympäristön ja luonnon tutkimiseen tarvittavia välineitä? (ka: 1,773; yht: 66)	34,8% 23	53% 35	12,1% 8
Saavatko lapset luonto-opetusta? (ka: 1,424; yht: 66)	59,1% 39	39,4% 26	1,5% 1
Saavatko lapset kokemuksia ja elämyksiä luonnosta (esim. metsä, niitty, puisto)? (ka: 1,076; yht: 66)	92,4% 61	7,6% 5	0% 0
Hyödynnetäänkö retkillä lähiympäristöä (luonto-, kulttuuri- ja historialliset kohteet)? (ka: 1,182; yht: 66)	81,8% 54	18,2% 12	0% 0
Onko päiväkodin pihaa kehitetty virikkeelliseksi? (ka: 1,515; yht: 66)	51,5% 34	45,5% 30	3% 2
Käytetäänkö päiväkodin pihaa monipuolisesti leikki- ja oppimisympäristönä? (ka: 1,409; yht: 66)	60,6% 40	37,9% 25	1,5% 1
Voivatko lapset vaikuttaa päiväkodin ja sen pihän viihtyisyyteen? (ka: 2,045; yht: 66)	18,2% 12	59,1% 39	22,7% 15
Pidetäänkö päiväkodin, sen pihan ja lähiympäristön siisteydestä huolta? (ka: 1,394; yht: 66)	60,6% 40	39,4% 26	0% 0
Onko päiväkodilla päivitettävä lista lähiympäristön luonto-, vierailu- ja retkikohteista? (ka: 2,6; yht: 65)	9,2% 6	21,5% 14	69,2% 45
Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. luonnon monimuotoisuuden päivä 22.5.)? (ka: 2,818; yht: 66)	6,1% 4	6,1% 4	87,9% 58
Käsitelläänkö lasten kanssa lähiluonnon merkitystä ja lähiympäristöön vaikuttamista? (ka: 1,712; yht: 66)	37,9% 25	53% 35	9,1% 6
Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta lähiympäristöstä huolehtimisen merkityksen? (ka: 1,667; yht: 66)	33,3% 22	66,7% 44	0% 0
ka: 1,74; yht: 857	43,3% 371	39,4% 338	17,3% 148

9. Kulttuuriperintö ja monikulttuurisuus

Kysymykseen vastanneet: 66

	Toteutuu (arvo: 1)	Toteutuu osittain (arvo: 2)	Ei toteudu (arvo: 3)
Tutustutaanko lasten kanssa kunnan vaakunaa sekä maakuntalauluun, -kasviin ja – eläimeen? (ka: 2,333; yht: 66)	7,6% 5	51,5% 34	40,9% 27
Tutustutaanko lasten kanssa ruokien, leivonnaisien ja käsitöiden perinteiseen tekemiseen? (ka: 1,727; yht: 66)	37,9% 25	51,5% 34	10,6% 7
Hyödynnetäänkö lähiseudun kulttuuriperintökohteita ja museoita retkikohteina? (ka: 1,848; yht: 66)	33,3% 22	48,5% 32	18,2% 12
Kutsutaanko alueen asukkaita kertomaan päiväkodin ja lähiympäristön historiasta sekä elämästä ennen vanhaan? (ka: 2,303; yht: 66)	10,6% 7	48,5% 32	40,9% 27
Vietetäänkö päiväkodilla eri kulttuurien juhlapäiviä? (ka: 2,53; yht: 66)	6,1% 4	34,8% 23	59,1% 39
Tutustutaanko lasten kanssa eri kulttuureihin (esim. tavat, ruoka, musiikki, pelit, kirjallisuus)? (ka: 2,015; yht: 66)	15,2% 10	68,2% 45	16,7% 11
Pyydetäänkö maahanmuuttajataustaisia lapsia ja vanhempia kertomaan erilaisista kulttuureista? (ka: 2,538; yht: 65)	4,6% 3	36,9% 24	58,5% 38
Onko päiväkodilla ystävyyspäiväkotia? (ka: 2,877; yht: 65)	1,5% 1	9,2% 6	89,2% 58
Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. YK-päivä 24.10.? (ka: 2,318; yht: 66)	16,7% 11	34,8% 23	48,5% 32
ka: 2,275; yht: 592	14,9% 88	42,7% 253	42,4% 251

10. Turvallisuus

Kysymykseen vastanneet: 66

	Toteutuu (arvo: 1)	Toteutuu osittain (arvo: 2)	Ei toteudu (arvo: 3)
Onko käytäntönä, että ketään ei jätetä yksin, mutta yksin saa olla? (ka: 1,091; yht: 66)	90,9% 60	9,1% 6	0% 0
Kartoitetaanko lasten kanssa lähiympäristön mahdollisia vaaran paikkoja ja pyritäänkö niiden turvallisuutta parantamaan? (ka: 1,364; yht: 66)	65,2% 43	33,3% 22	1,5% 1
Ovatko päiväkodin sisätilat ja piha toimivat ja turvalliset? (ka: 1,561; yht: 66)	45,5% 30	53% 35	1,5% 1
Tehdäänkö lähialueen toimijoiden kanssa yhteistyötä turvallisuuden parantamiseksi? (ka: 1,985; yht: 66)	27,3% 18	47% 31	25,8% 17
Onko kiusaamiseen välittömästi puuttuminen jokaisen vastuulla? (ka: 1,061; yht: 66)	95,5% 63	3% 2	1,5% 1
Vaalitetaan päiväkodissa kiireetöntä ja turvallista ilmapiiriä, jossa kaikilla on työrauha? (ka: 1,348; yht: 66)	65,2% 43	34,8% 23	0% 0
Saavatko lapset tarvittaessa apua ja tukea keuhkosta tahansa päiväkodin aikuiselta? (ka: 1,106; yht: 66)	89,4% 59	10,6% 7	0% 0
Pääseekö syliin aina? (ka: 1,303; yht: 66)	69,7% 46	30,3% 20	0% 0
Onko päiväkodilla selkeät ja toimivat yhteiset säännöt? Tietävätkö kaikki nämä säännöt? (ka: 1,348; yht: 66)	65,2% 43	34,8% 23	0% 0
Vietetäänkö päiväkodissa (esim. 112-päivä helmikuussa)? (ka: 2,385; yht: 65)	15,4% 10	30,8% 20	53,8% 35
Käsitelläänkö lasten kanssa päiväkodin turvallisuussuunnitelmaa ja sitä, miten toimitaan hätätilanteissa? (ka: 1,788; yht: 66)	30,3% 20	60,6% 40	9,1% 6
Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta, miten oma toiminta vaikuttaa kaikkien turvallisuuteen? (ka: 1,606; yht: 66)	39,4% 26	60,6% 40	0% 0
ka: 1,494; yht: 791	58,3% 461	34% 269	7,7% 61

11. Yhteisöllisyys

Ysytymykseen vastanneet: 66

	Toteutuu (arvo: 1)	Toteutuu osittain (arvo: 2)	Ei toteudu (arvo: 3)
Onko lapsilla edustus päiväkodin toimintaa suunnittelemissa ryhmissä? (ka: 2,631; yht: 65)	3,1% 2	30,8% 20	66,2% 43
Osallistuvatko lasten vanhemmat päiväkodin toiminnan kehittämiseen? (ka: 2,091; yht: 66)	15,2% 10	60,6% 40	24,2% 16
Kannustetaanko lapsia käsittelemään erimielisyydet avoimesti ja tarvittaessa vanhempien läsnä ollessa? (ka: 1,288; yht: 66)	71,2% 47	28,8% 19	0% 0
Järjestävätkö isommat lapset toimintaa pienemmille? (ka: 2,197; yht: 66)	16,7% 11	47% 31	36,4% 24
Tekevätkö ryhmät keskinäistä yhteistyötä? (ka: 1,333; yht: 66)	68,2% 45	30,3% 20	1,5% 1
Tekeekö päiväkotiyhteistyötä lähikoulun tai päiväkodin kanssa? (ka: 1,515; yht: 66)	53% 35	42,4% 28	4,5% 3
Otetaanko vanhemmat ja isovanhemmat mukaan päiväkodin arkeen? (ka: 1,788; yht: 66)	27,3% 18	66,7% 44	6,1% 4
Onko kasvattajilla yhteinen päivitetty lista lähialueen mahdollisista yhteistyötahoista? (ka: 2,106; yht: 66)	25,8% 17	37,9% 25	36,4% 24
Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. ystävänpäivä 14.2.)? (ka: 1,242; yht: 66)	78,8% 52	18,2% 12	3% 2
Käsitelläänkö lasten kanssa auttamisen ja yhteistyön merkitystä? (ka: 1,242; yht: 66)	75,8% 50	24,2% 16	0% 0
Vallitsee lasten ja henkilökunnan kesken avoimessa yhdessä tekemisen kulttuuri, jossa kaikki saavat tilaa tehdä ja osallistua? (ka: 1,273; yht: 66)	72,7% 48	27,3% 18	0% 0
ka: 1,699; yht: 725	46,2% 335	37,7% 273	16,1% 117

12. Kestävät ruokavalinnat

Ysytymykseen vastanneet: 66

	Toteutuu (arvo: 1)	Toteutuu osittain (arvo: 2)	Ei toteudu (arvo: 3)
Seurataanko eri ruokalajien menekkiä? Valmistetaanko ja tilataanko ruokaa sen mukaisesti? (ka: 1,538; yht: 65)	56,9% 37	32,3% 21	10,8% 7
Tiedotetaanko lasten poissaolosta keittiön ruuan määrän mitoittamiseksi? (ka: 1,312; yht: 64)	71,9% 46	25% 16	3,1% 2
Tarjotaanko päiväkodissa lähi- ja luomuruokaa mahdollisuuksien mukaan? (ka: 2,206; yht: 63)	15,9% 10	47,6% 30	36,5% 23
Painotetaanko päiväkodissa monipuolista kasvisravintoa (esim. kasvisruokapäivä)? (ka: 1,908; yht: 65)	33,8% 22	41,5% 27	24,6% 16
Huomioidaanko monikulttuurisen päiväkodin erilaiset ruokavaliot ja niiden mahdollisuudet? (ka: 1,836; yht: 61)	42,6% 26	31,1% 19	26,2% 16
Onko päiväkodin pihalla kasvimaata, marjapensaita, hedelmäpuita? (ka: 2,561; yht: 66)	12,1% 8	19,7% 13	68,2% 45
Tutustutaanko lasten kanssa lähiluonnosta löytyviin marjoihin, ruokasieniin ja vihanneksiin? (ka: 1,606; yht: 66)	47% 31	45,5% 30	7,6% 5
Painotetaanko ruokahetkissä kiireettömyyttä ja hyviä käytöstapoja? (ka: 1,152; yht: 66)	84,8% 56	15,2% 10	0% 0
Vietetäänkö päiväkodissa aiheeseen liittyvää teemapäivää (esim. nälkäpäivä syksyisin)? (ka: 2,303; yht: 66)	16,7% 11	36,4% 24	47% 31
Käsitelläänkö lasten kanssa ruuan alkuperä, erilaisia tuotantotapoja ja erilaisia ruokakulttuureja? (ka: 1,924; yht: 66)	22,7% 15	62,1% 41	15,2% 10
Ymmärtävätkö lapset ja henkilökunta, että omat ruokavalinnat vaikuttavat ympäristön tilaan? (ka: 1,846; yht: 65)	21,5% 14	72,3% 47	6,2% 4
ka: 1,836; yht: 713	38,7% 276	39% 278	22,3% 159

SIILINJÄRVEN KUNTA

Arjen pieniä tekoja

**Kestävän kehityksen suunnitelma Siilisetin
varhaiskasvatukselle**

Emmi Laukkanen

Merja Sutinen

Savonia-ammattikorkeakoulu

SISÄLTÖ

<u>EKOLOGINEN JA TALOUDELLINEN KESTÄVÄ KEHITYS</u>	2
1 <u>Jätteen synnyn ehkäisy ja kierrätys</u>	2
1.1 <u>Mitä minä voin tehdä?</u>	3
1.2 <u>Jätteiden lajitteluohjeet</u>	6
1.3 <u>Linkkivinkki: tulostettavaa materiaalia jätteiden lajittelusta</u>	10
1.4 <u>Jätelajittelupelejä lapsille</u>	10
2 <u>Energian säästäminen</u>	11
2.1 <u>Mitä minä voin tehdä?</u>	13
2.2 <u>Linkkivinkki: ilmastolaskuri</u>	14
3 <u>Veden säästäminen</u>	15
3.1 <u>Mitä minä voin tehdä?</u>	17
4 <u>Kestävä kulutus</u>	20
4.1 <u>Mitä minä voin tehdä?</u>	22
5 <u>Kestävät ruokavalinnat</u>	24
5.1 <u>Mitä minä voin tehdä?</u>	25
 <u>SOSIAALINEN JA KULTTUURINEN KESTÄVÄ KEHITYS</u>	26
6 <u>Lähiympäristö, kasvatus ja opetus</u>	26
6.1 <u>Mitä minä voin tehdä?</u>	27
7 <u>Kulttuuriperintö ja monimuotoisuus</u>	28
7.1 <u>Mitä minä voin tehdä?</u>	29
8 <u>Turvallisuus</u>	31
8.1 <u>Kiusaaminen</u>	31
8.2 <u>Turvallinen ilmapiiri</u>	32
8.3 <u>Mitä minä voin tehdä?</u>	33
9 <u>Yhteisöllisyys</u>	34
9.1 <u>Mitä minä voin tehdä?</u>	35
10 <u>Koulutus, tiedotus ja yhteistyö</u>	36
10.1 <u>Mitä minä voin tehdä?</u>	36
10.2 <u>Linkkivinkki: tietoa kestävästä kehityksestä koulutuksesta</u>	36
10.3 <u>Vuosikalenteri kestävästä kehityksestä teemapäivistä</u>	37
11 <u>LÄHTEET</u>	38

"Kestävä kehitys on kehitystä, joka tyydyttää nykyhetken tarpeet viemättä tulevilta sukupolvilta mahdollisuutta tyydyttää omat tarpeensa" (Wolff 2004, 20).

*"Luonnon säästäminen on
tavoitteemme ehdoton!*

*Tämä pieni aapinen
kertoo sulle keinot sen.*

*Lue, toimi, tarkkaile
kavereille kertoile.*

*Jos polkupyörää tarvitset,
kirpparilta kysele.*

*Osta uutta silloin vaan,
kun vanhaa et voi uudistaa.*

*Käytä vettä harkiten
sähköäkin säästellen.*

*Yhdessä kun toimitaan,
kavereiksi kasvetaan.*

*Luonto puhdas, yhteinen
on silloin aarre ikuinen."*

(Nikkinen & Koivunen 2009, 13.)

EKOLOGINEN JA TALOUDELLINEN KESTÄVÄ KEHITYS

1 JÄTTEEN SYNNYN EHKÄISY JA KIERRÄTYS

PÄÄTAVOITTEENA

- päiväkodin jätelajittelun kuntoon saattaminen ja
- kokonaisjättemäärän vähentäminen. (Suomen Ympäristökasvatuksen Seura Ry.)

- Päiväkodeissa on hyvät mahdollisuudet materian kierrättämiseen, jätteiden välttämiseen ja uudelleen käyttöön, koska päiväkodeissa toiminta on todella monipuolista (Rosenberg 1993, 58).
- Jätehuolto ei ole ainoastaan siivouksesta vastuussa olevien henkilöiden asia, vaan se kuuluu kaikille työyhteisön jäsenille (Rosenberg 1993, 58).
- On tärkeää ymmärtää, millaisesta toiminnasta jätteitä syntyy ja lähteä kehittämään omaa toimintaa sen mukaisesti:
  - Kannattaa aloittaa helpoimmista ja itselle tutuimmista asioista, joita moni toteuttaa kotonaankin (Rosenberg 1993, 58).
- Kierrätyksellä on paljon positiivisia vaikutuksia ympäristöömme. Kierrätyksellä ja jätteiden lajittelulla pystytään vähentämään roskien määrää, säästämään energiaa ja saastuttamaan vähemmän luontoa. Samalla pienenee tarve hankkia uusia raaka-aineita maaperästä. Suurin osa näistä raaka-aineista on uusiutumattomia, eli näitä ei voi korvata ja ajan kuluessa ne tulevat loppumaan. Näiden raaka-aineiden tuottaminen vahingoittaa eliöiden elinympäristöä ja luontoa. (Hough 2008, 145.)

1.1 Mitä minä voin tehdä?

- Paperin kierrättäminen ja uusiokäyttö onnistuu kaikilta ja siitä on hyötyä. Kierrätyspaperin valmistaminen kuluttaa 64 % vähemmän energiaa ja 58 % vähemmän vettä kuin uuden paperin valmistaminen kaatamalla puita.

- Papereista kannattaa käyttää aina molemmat puolet, myös tulostaessa.

- Tulostimen viereen voi varata tyhjän laatikon ja kerätä siihen kertaalleen tulostetut paperit odottamaan toista tulostuskertaa.

- Liitutaulu on hyödyllinen hankinta, sillä siihen voi kirjoittaa ryhmän kesken viestejä eikä taralappuja tarvita.
- Kannattaa pyrkiä ostamaan kierrätyspaperista valmistettuja tuotteita, kuten wc-paperia, talouspaperia, kirjepaperia ja käärepaperia (Wines 2008, 83–84).
- Jokaisessa päiväkotiryhmässä on hyvä olla paperinkeräyslaatikko, jonne paperit laitetaan yhtä itsestään selvästi kuin roskat roska-astiaan. Aluksi se voi vaatia hieman muistuttelua, mutta lapset saattavat oppia sen jopa aikuisia nopeammin. Laatikon tyhjentämisen voi ottaa osaksi lasten kanssa tehtäviä asioita (työkasvatus). Kaikilla päiväkodeilla olisi hyvä olla oma paperinkeräysastia, joka tyhjennetään sopivalla aikavälillä. Astian täyttymistä kannattaa seurata, jotta tyhjennysväli saadaan sopivaksi. (Rosenberg 1993, 62.)

Lapsille voi näyttää, mitä keräyspaperista valmistetaan

Esimerkiksi uusiopaperia voi mainiosti käyttää askartelussa. Parhaiten lapset ymmärtävät uusiopaperiasian, jos paperia tehdään heidän kanssaan. Paperin tekeminen on hauskaa puuhaa ja niitä voi käyttää moneen tarkoitukseen.

(Rosenberg 1993, 62–63.)

Lelunvaihtopäivän järjestäminen

- ☺ Koko päiväkotiryhmän kesken voi järjestää lelunvaihtopäivän, josta sovitaan yhdessä lasten vanhempien kanssa. Jokaiselta varmasti löytyy jokin tarpeettomaksi käynyt ehjä lelu tai peli, josta on valmis luopumaan.
- ☺ Tavaroiden vaihtaminen tarjoaa molemmille osapuolille uutta pelaamisen ja leikkimisen iloa ilman, että kummankaan tarvitsee tuhlaata rahaa lelukauppaan, eikä tämä myöskään aiheuta ympäristökuormitusta kuten kokonaan uuden lelun hankkiminen.

- ☺ Kannattaa kokeilla myös vaatteidenvaihtopäivää (Nikkinen & Koivunen 2009, 79).
- ☺ Kierrättämistä ei tulisi harjoittaa ainoastaan kierrättämisen vuoksi, vaan on hyvä huomioida näkökulmana myös, että se kehittää antamisen taitoa. Tavoitteena ei siis ole korostaa uusien esineiden omistamisen tärkeyttä tai kertakäyttölelukulttuuria. (Rosenberg 1993, 61.)

1.2 Jätteiden lajitteluohjeet

KERÄYSKARTONKI

Saa laittaa:

- maito- ja mehutölkit (myös alumiini-
vuoratut)
- kuitupakkaukset (keksi- ja muropaketit,
jauhopussit, munakennot sekä kartonki-
set kertakäyttöastiat)
- kääre- ja lahjapaperit, askartelukartonki,
kopiokäärepaperit ja muovitetut pape-
risäkit
- kotitalouksien ruskea pahvi (ruskea kar-
tonki, voimapaperi, ruske-
at paperikassit).

Ei saa laittaa:

- likaiset tai märät pakkaukset.

(Jätekukko Oy 2009.)

Kierrätysmerkki pahvilaatikossa.

PIENMETALLI

Saa laittaa:

- metallipurkit
- alumiinifoliot, kuten vuoat, tuikkujen ja ul-
kotulien kuoret
- tyhjät aerosolipurkit
- metallikorkit ja -kannet
- muu kotitalouksien pienmetalli.

Ei saa laittaa:

- öljyä tai muuta ongelmajätettä sisältävää
metallia.

(Jätekukko Oy 2009.)

KERÄYSLASI

Saa laittaa:

- kirkas ja värillinen, puhdas kotitalouslasi, kuten kertakäyttöpullot, lasipurkit.

Ei saa laittaa:

- ikkuna- ym. tasolasia
- posliinia, keramiikkaa, astioita
- hehkulamppuja, loisteputkia
- metallia (poista korkit ja kannet)
- lyijylasia.

(Jätekukko Oy 2009.)

Paperinkierrättäminen on fiksua.

PAPERI

Saa laittaa:

- sanomalehdet
- aikakauslehdet
- mainospaperit
- kirjekuoret (myös ikkunalliset)
- uusiopaperi
- värilliset kopiopaperit.

Ei saa laittaa:

- määrät, likaiset paperit
- pehmopaperit (talouspaperit)
- käärepaperit (kopiokäärepaperit)
- vahatut paperit (lahjapaperit)
- pahvit, maitotölkit, kuitupakkaukset.

Niittejä ei tarvitse poistaa.

(Jätekukko Oy 2009.)

RUUSKEA PAHVI

Saa laittaa:

- pahvilaatikot, aaltopahvi
- ruskea voimapaperi
- ruskeat paperikassit-pussit ja kirjekuoret
- ruskea kartonki.

Ei saa laittaa:

- muovipintaiset tai vahatut pakkaukset
- muut kartonkipakkaukset.

Aukaise pahvilaatikot ja pakkaa ne mahdollisimman tiiviisti.

(Jätekukko Oy 2009.)

TEKSTIILIT

Saa laittaa:

- puhtaat ja kuivat kodintekstiilit, kuten vaatteet, kankaat, lakanat, matonkuteet, langat
- kengät.

Ei saa laittaa:

- kosteita, homeisia tai öljyisiä tekstiilejä
- rikkinäisiä tekokuituisia vaatteita tai tekstiilejä.

Pakkaa puhtaat ja kuivat tekstiilit muovipusseihin. Korjauskelvottomat, tekokuituiset tekstiilit sekajätteeseen.

(Jätekukko Oy 2009.)

MITÄ VOI LAITTA A BIOJÄTEASTIAAN?

Nyrkkisääntönä voidaan pitää, että biojätettä on kaikki, mikä on joskus ollut elävää.

Biojäteastiaan voi laittaa:

- hedelmät, juurekset ja vihannesten kuoret
- kahvit ja teen porot (myös suodatinpaperit ja -pussit)
- kaikki muu ruokajäte leivästä kalaan
- pienissä määrin talouspaperit ja lautasliinat, sanomalehden aukeamat tai paperipussit
- kukkamulta ja kasvinjätteet.

Biojäteastiaan ei saa laittaa:

- aineksia, jotka eivät lahoa tai ovat muuten haitallisia biojätteen käsittelylle.
- tuhkaa tai kalkkia
- tupakantumppeja eikä pölyimurin pusseja
- ongelmajätteitä
- muovia, lasia tai metalleja
- keinokuitu-, nahka- tai kumituotteita.

(Jätekukko Oy 2011.)

VAARALLINEN JÄTE (ongelmajäte)

"Vaarallinen jäte on jätettä, jolla on palo- tai räjähdysvaarallinen, tartuntavaarallinen, muu terveydelle vaarallinen, ympäristölle vaarallinen tai muu vastaava ominaisuus."

Jätteiden hyödyntämisen ja turvallisen loppusijoituksen tärkein edellytys on, että vaaralliset jätteet eli ongelmajätteet lajitellaan pois muiden jätteiden joukosta ja toimitetaan asianmukaiseen paikkaan.

- Useimmat apteekit ottavat vastaan vanhoja lääkkeitä ja kuumemittareita.
- Paristojen keräysastiat löytyvät paristoja myyvistä liikkeistä.
- Paristojen keräysastiaan voi laittaa myös pienakut.

(Jätekukko Oy 2011.)

1.3 Linkkivinkki: tulostettavaa materiaalia jätteiden lajittelusta

Jätteiden lajitteluohjeet löytyvät esimerkiksi osoitteesta:

http://www.jatekukko.fi/www/fi/liitetiedostot/ohjeet_esitteet/Hyotyjatteet_kiertoon_A4.pdf

Jäteastian etuseinään tarkoitetut kylki- ja kansitarrat:

http://www.jatekukko.fi/www/fi/liitetiedostot/ohjeet_esitteet/tilauskaavake_kylki_ja_kansitarrat.pdf

1.4 Jätelajittelupelejä lapsille

- <http://static2.wsoyoppimateriaalit.fi/tehtavat/oppijailo/CB2EcQKbEoCQ/index.html>
- www.paperinkerays.fi/kierratyspeli
- http://papunet.net/pelit/tarinat/kuvakirja/lue/Kierr%C3%A4tyspeli_piiirros_kuvilla

2 ENERGIAN SÄÄSTÄMINEN

PÄÄTAVOITTEENA

- lapset ymmärtävät energian säästön välttämättömyyden sekä
- lapset oppivat keinoja oman energiankulutuksen vähentämiseen. (Suomen Ympäristökasvatuksen Seura Ry.)

- Kaikki käytössämme oleva energia, paitsi ydinvoima on peräisin auringosta (Rosenberg 1993, 76).
- Helpoin tapa pienentää omaa hiilijalanjälkeään on lopettaa sähkön ja energian tuhlaus. Hiilijalanjäljellä tarkoitetaan elämäntapojemme vaikutusta hiilidioksidipäästöjen määrään.
- Nykyään ihmiset kuluttavat yli neljä kertaa enemmän energiaa kuin sata vuotta sitten.
- Hiilijalanjäljen koko riippuu ihmisen elintasosta ja energian käyttötottumuksista (Murphy 2008, 50–52).
- Suoran energian kulutuksen lisäksi on myös olemassa välillistä energiankulutusta. Jokaisen laitteen valmistaminen vaatii energiaa, joten turhia laitteita ei tulisi hankkia. Mitä pidemmälle jalostettu ja monimutkaisemmin pakattu tuote ja mitä kauempaa se on kuljetettu, sitä enemmän siihen on käytetty energiaa. Välillinen energiankulutus vähenee, jos hankitaan tarvittavia laitteita yhteiseen käyttöön. Myös käytettyjen koneiden hankkiminen vähentää välillistä energiankulutusta. (Rosenberg 1993, 76.)

- Energianlähteitä on sekä uusiutuvia, että uusiutumattomia. Uusiutuvia eli vihreitä energianlähteitä on viisi päätyyppiä; aurinko, vesi, tuuli, maalämpö ja biomassa. Uusiutuvista energianlähteistä aiheutuu vain vähän tai ei lainkaan hiilidioksidipäästöjä, eivätkä uusiutuvat energianlähteet lopu koskaan tai ne uusiutuvat nopeasti. Uusiutumattomien polttoaineiden käyttäminen uhkaa kiihdyttää ilmaston lämpenemistä. Lisäksi maailman rajalliset kivihiili-, öljy- ja maakaasuvarat ovat vaarassa loppua kokonaan. (Hough 2008, 123–124.)

- Ydinvoima on sähkön tuottamista käyttämällä ydinpolttoaineena radioaktiivisia metalleja. Ydinvoiman sivutuotteena ei synny lainkaan hiilidioksidia. Ydinvoima voidaan nähdä pitkällä aikavälillä kestäväenä energianlähteenä, sillä radioaktiivisia polttoaineita on runsaasti. Kuitenkin prosessissa syntyy erittäin radioaktiivista, myrkyllistä ydinjätettä, joka on mahdotonta hävittää. (Hough 2008, 123.)

2.1 Mitä minä voin tehdä

- Sisätilan ilman lämpötilan laskeminen yhdellä asteella pienentää energiankulutusta noin 5 prosenttia (Tell 2007, tapa 33). Järkevintä onkin säätää lämpötila eri huoneisiin tarpeen mukaan. Esimerkiksi pienten lasten wc-tiloissa on syytä olla lämpimintä. Eteiset, jumppasali ja keittiö voivat olla viileämpiä kuin muut huoneet. Eteisessä pukeminen ja riisuminen ovat usein hikistä puuhaa ja näin ollen eteistä onkin turha lämmittää yhtä lämpimäksi kuin varsinaisia toimintatiloja. Viileässä huoneessa moni nukkuu peiton alla paremmin kuin liian lämpimässä ja siksi lepohuoneeseenkin riittäisi esimerkiksi 18–19 asteen lämpötila. Lepo-huoneen muu käyttökin tulee kuitenkin huomioida lämpötilaa säädettäessä. (Rosenberg 1993, 77–78.)
- Mikäli koneellinen ilmastointi sallii, tuulettaminen kannattaa energian säästön vuoksi tehdä nopeasti ja tehokkaasti ristivedon avulla. Ilma vaihtuu, mutta lämmön karkaaminen minimoituu. (Rosenberg 1993, 78.)
- Yksinkertainen keino säästää energiaa on pitää lämpöpatterit puhtaana pölystä joko imuroimalla tai pyyhkimällä ne. Silloin lämpö pääsee virtaamaan niistä tehokkaammin. Mikäli lämmitys- tai ilmastointilaitteen termostaatti on lähellä ikkunaa, täytyy huolehtia että ikkunaa pidetään kiinni, muutoin termostaatti mittaa lämpötilan väärin. (Wines 2008, 19.)
- Tietokoneen näyttö kannattaa sammuttaa yöksi. Tavallinen tietokoneen näyttö vie yhtä paljon energiaa yhden yön aikana kuin 5 300 paperiarkin tulostaminen. (Naik 2009, 27.) Jokainen valmiustilaan jätetty laite tuhlaa energiaa ja miljoonia euroja rahaa. Valmiustilan merkkinä laitteessa palaa yleensä punainen valo. Usein laitteet menevät valmiustilaan silloin, kun ne sammutetaan kaukosäätimellä. Laitteet tulisikin aina käytön jälkeen sammuttaa katkaisemalla virta päävirtakytkimestä. (Wines 2008, 15.)
- Usein päiväkodin ensimmäinen henkilö sytyttää kaikki valot tullessaan töihin ja viimeinen sammuttaa ne poistuessaan. Tällainen käytäntö vie turhaa energiaa ja luo laitosmaisuuksia. Loisteputki kannattaa sammuttaa, mikäli valoa ei tarvita vähintään puoleen tuntiin, esimerkiksi ulkoilun ajaksi. Pelkkä päivänvalokin riittää ainakin tiloissa, joissa ei tehdä mitään tarkkaa, eli eteisissä ja käytävillä. Valaistuksella voidaan luoda myös tunnelmaa. Lapsia on hyvä ohjata säätelemään ja havaitsemaan valon tarvetta, sekä sammuttamaan turhia valoja. (Rosenberg 1993, 79–80.)

- Muista sammuttaa valot -ohjeen askarteleminen valokatkaisimien yhteyteen muistuttaa valojen sammuttamisesta (Nikkinen & Koivunen 2009, 39).
- Suosi hehkulamppujen sijaan energiansäästölamppuja, sillä energiansäästölamput kestävät kymmenen kertaa hehkulamppuja pidempään ja kuluttavat 66 % vähemmän energiaa (Wines 2008, 16).
- Loisteputkilamppu käyttää vain viidesosan siitä sähkömäärästä, jonka hehkulamppu tarvitsee. Lisäksi loistelampun käyttöikä on viisinkertainen hehkulamppuun verrattuna. Loistelamppuja hävitettäessä on kuitenkin muistettava niiden olevan ongelmajätettä. Käytetyt valaisimet tulee palauttaa ongelmajätteen keräyspisteeseen, sillä niiden sisältämästä materiaalista 90 % palautuu takaisin hyötykäyttöön. (Kuivanen 1999, 16–17.)
- Hankittaessa kodinkoneita tulee kiinnittää huomiota niiden energiankulutusluokkaan ja valita mahdollisimman energiapihi kone. (Tell 2007, tapa 50.)

2.2 Linkkivinkki: ilmastolaskuri

<http://www.ilmastolaskuri.fi/fi/user/page/show/name/page1>

WWF:n Internet-sivustolta löytyvä laskuri, jolla voi arvioida, millä tavalla energian käyttö ja muu toiminta vaikuttaa kasvihuonekaasupäästöihin. Työkalu on kehitetty erityisesti toimistojen ja kiinteistöjen käyttöön. (Tervetuloa ilmastolaskuriin!.)

3 VEDEN SÄÄSTÄMINEN

PÄÄTAVOITTEENA

- ohjata lapsia ymmärtämään puhtaan veden merkityksen kaikelle elämälle maapallollamme.
- pyrkiä vähentämään päiväkodin ja yksittäisten ihmisten vedenkäyttöä. (Suomen Ympäristökasvatuksen Seura Ry.)

- Maapallolla ei olisi elämää ilman vettä. Kaikilla ihmisillä ei kuitenkaan ole käytössään puhdasta vettä ja niiden ihmisten määrä kasvaa jatkuvasti.
- Yli puolet maapallon pinnasta on veden peitossa (70 %), mutta vain hyvin pieni osa siitä (2,5 %) on makeaa, juotavaksi kelpaavaa vettä.
- Suuri osa makeasta vedestä on ulottumattomissamme, koska se on varastoituneena maan pinnan alle tai jäätiköihin. Siksi meidän kannattaisi säästää jokainen vesipisara.
- Juomaveden arvellaan tulevaisuudessa olevan ihmisille niin tärkeää, että siitä voi tulla jopa kultaakin arvokkaampaa.
- Maapallolla on aina ollut käytössä saman verran vettä. Toisin sanoen meillä on käytössä saman verran vettä kuin dinosauruksilla aikoinaan. Luonto vain kierrättää sitä aina uudestaan ja uudestaan. Veden määrää ei siis voi mitenkään lisätä, joten meidän on käytettävä vesivarojamme säästeliäästi. (Wines 2008, 25, 30.)
- Auringon lämmittäessä vesistön pintaa muodostuu vesihöyryä, joka kohotessaan ylös taivaalle tiivistyy pilviksi. Pilvissä höyry tiivistyy edelleen vesipisaroiksi ja sataa maahan vetenä, lumena tai räntänä ilman lämpötilan mukaan. Osa sadevedestä kulkeutuu suoraan vesistöihin ja osa imeytyy maakerrosten läpi syvemmälle maan alle pohjavedeksi.

- Järvien vesi ohjataan vedenpuhdistuslaitoksen kautta talojen vesijohtoputkiin, joiden jätevedet kulkeutuvat puolestaan viemäriputkia pitkin jäteveden puhdistamolle ja sieltä puhdistettuna järveen ja edelleen vedenpuhdistamon kautta ihmisten käyttövedeksi. Veden puhdistaminen jätevedestä käyttökelpoiseksi puhtaaksi vedestä on kallista ja hidasta. Säästämällä vettä säästät myös energiaa ja koko luontoa. (Nikkinen & Koivunen 2009, 29.)

Veden määrää ei voi mitenkään lisätä, joten meidän on käytettävä vesivarojamme säästeliäästi. (Wines 2008, 25, 30.)

3.1 Mitä minä voin tehdä?

- **Älä jätä vettä juoksemaan turhaan.** Vettä voi tulla jopa 7,5 litraa hanasta minuutin aikana. Myös hanan suutin vaikuttaa veden kulutuksen määrään.
- Hampaita pestessä käytä hammasmukia veden juoksuttamisen sijaan, koska juoksevasta vedestä suurin osa menee hukkaan. Hanan sulkeminen hampaiden pesun ajaksi voi säästää jopa 14 litraa vettä.
- Tutkikaa yhdessä, onko tiloissanne tiputtavia hanoja ja sulkekaa ne tai korjauttakaa ne.
- **Vältä turhaa vessanpytyn huuhtelemista ja käytä mahdollisuuksien mukaan pientä huuhtelua.** Keskustele lasten kanssa, mikä on turhaa, esimerkiksi pelkän paperin vetäminen WC-pytystä alas. Nelihenkkinen perhe saattaa käyttää WC-huuhteluun päivittäin 370 litraa vettä. (Wines 2008, 26.)
- Hyödynnä sadevettä mahdollisuuksien mukaan. Pohtikaa lasten kanssa, mihin kaikkeen sadevettä voisi käyttää? Esimerksi kukkien kastelu (Murphy 2008, 54.)
- **Veden kulutus vähenee, jos pienten lasten puolella tyhjennetään samaan aikaan potalla istuneiden potat yhteen pyttyyn, joka huuhdellaan yhdellä kertaa** (Rosenberg 1993, 82).
- Pyykki- ja tiskikone kuluttavat vettä melko runsaasti. Koneiden hankinnassa kannattaa kiinnittää huomiota niiden veden ja energian kulutukseen. Paras tapa säästää vettä on pestä aina täysiä koneellisia. (Rosenberg 1993, 83.)

TUTKI

Veden eri olomuotoja on hauska tutkia. Veden kolme olomuotoa ovat neste (vesi), kaasu (vesihöyry) ja kiinteä aine (jää) (Walpole 1989, 8).

Vettä ja saippuaa säästävät käsienvesuohjeet:

1. Kostuta kädet.
2. Sulje hana.
3. Ota tippa saippuaa.
4. Hiero saippua käsiin.
5. Huuhtele kädet.
6. Sulje hana.
7. Kuivaa kädet pyyhkeeseen.

4 KESTÄVÄ KULUTUS

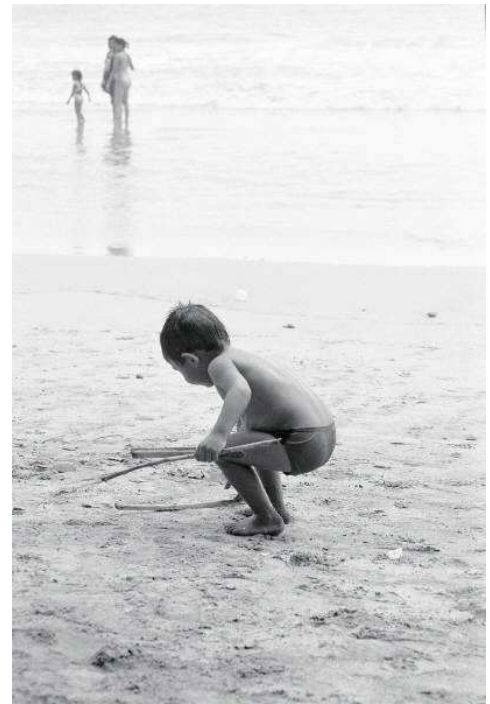
PÄÄTAVOITE

- Lapset ottavat huomioon kuluttamisen merkityksen arjen toimissa kuluttajina.
- Lapset kehittyvät aktiivisiksi kansalaisiksi, jotka osaltaan turvaavat elinympäristön tulevaisuuden.

- Kestävä kulutus on kulutusta, joka on tasapainossa luonnon monimuotoisuuden, prosessi- en sekä luonnonvarojen säilyttämisen ja ylläpitoperiaatteiden kanssa. Lisäksi kestävä kulutus on oikeudenmukaista, taloudellisesti tehokasta ja sopusoinnussa ihmisten arvoihin ja kulttuuriin nähden. (Kuluttajakasvatus.)
- Jäteongelman taustana on kulutuskeskeinen kulttuuri, johon lapsia sosiaalistetaan jo syntymästä asti. Vauvaikäisten vanhemmille suunnataan suunnattomasti mainontaa, jossa heitä kehoitetaan hankkimaan erilaisia välineitä ja varusteita alkaen vauvan hajuvesistä pedagogisesti kehitteisiin leluihin. Lapsen kasvaessa myös tavararöykkiöt kasvavat ja lapsi alkaa pitää muovista omaisuuttaan itsestään selvyytenä. Tavarakerrettä voi olla vaikeaa lopettaa kotona, mutta päiväkodissa, jossa eletään muutenkin eri tavalla, on hyvät mahdollisuudet keskittyä vähemmän tavarakeskeiseen olemiseen. Samalla lisääntyvät lapsen mahdollisuudet keksiä itse enemmän ja käyttää mielikuvitustaan. (Rosenberg 1993, 57.)
- Lapsesta koulitaan pienestä pitäen markkinoinnin houkutuksille altis, tuotemerkkejä arvostava ja mielijohteittensa mukaan elävä ihminen. Lapsi hakee esikuvia, ihmisiä, joita voi ihaila ja elämäntapoja joihin voi pyrkiä. Lapselle opetetaan, että ollakseen onnellinen täytyy ostaa tavaraa ja kaikki on kaupan. Kuluttajaviranomaisetkaan eivät millään pysy mainonnan perässä ja lapsi on avuton tällaisen vyörytyksen edessä. Lapsella ei ole elämäkokemusta tai edellytyksiä erottaa ja käsitellä markkinointiviestejä, eikä varsinkaan suhteellisuudentajua arvioida niiden painoarvoa tai uskottavuutta. Tavaramaailman kohtaamisessa voivat auttaa vain aikuiset, niin kotona kuin päiväkodissakin. (Ojala 2009, 209–210.)

- Lapsi tarvitsee kohtuutta, jota aikuisen tulisi hänelle opettaa. Lapsen tulisi oppia nauttimaan siitä, mitä hänellä jo on, sen sijaan, että hän saa jatkuvasti jotakin uutta. (Ojala 2009, 208.)

- Kuluttajina lapset käyttävät rahaa yhä nuorempina. Tutkimusten mukaan lapsilla on myös yhä suurempi vaikutus perheen kulutuspäätöksiin, joten kuluttajakasvatus on tarpeen aloittaa jo varhaislapsuudessa. Lapsuudessa opituilla tavoilla on vaikutusta myöhempään kuluttajakäyttäytymiseen. Alle kaksivuotiaat lapset tunnistavat tuotemerkkejä ja osaavat jo pyytää tuotteen ostamista, kolmesta neljään vuotiaat lapset pystyvät tekemään ostoksia opastettuina, kahdeksanvuotiaat lapset tekevät itsenäisiä ostopäätöksiä, yhdeksänvuotiaat lapset ovat alkaneet toimia kuluttajan roolissa ja kymmenvuotiaat lapset ovat omaksuneet merkittävimmät kulutustottumuksensa ja käyttäytymismallinsa. (Pohjoismais-virolainen kuluttajakasvatuksen ryhmä, 16.)

- Kustannuksiltaan sekä jätenäkökulmasta mahdollisimman kestävät tuotteet ovat vaivaton ja hyvä vaihtoehto. Esimerkiksi useimmat päiväkotien puisista huonekaluista täyttävät tämän ehdon. Samoin vanhat peruslelut ovat kestäviä ja pitkäikäisiä. Uusissa tavaroissa on paljon kerta- tai katselukäyttöön tarkoitettuja leluja, jotka ovat vastaavasti lyhytikäisiä. (Rosenberg 1993, 58.)
- Korjattavuus on tärkeä näkökohta tavaroiden ikää ajateltaessa. Vaikka korjaaminen voi olla vähintään yhtä kallista kuin uuden hankkiminen, ympäristön kannalta korjaaminen on kuitenkin uutta tuotetta kestävämpi ratkaisu. Vaikka omasta talosta tai kunnasta ei välttämättä löydy korjaustaitoisia ihmisiä, niitä saattaa löytyä esimerkiksi lasten vanhemmista. (Rosenberg 1993, 58.)
- Mikäli kuitenkin ilmenee tarve hankkia täysin uusi laite, etsi energiatehokkaimpia malleja (Houhg 2008, 83).

4.1 Mitä minä voin tehdä?

- Kertakäyttömukien, lautasten ja ruokailuvälineiden tilalle kannattaa hankkia kestoastiat kaikkeen käyttöön, myös retkelle ja ulkoilutapahtumiin (Rosenberg 1993, 58). Myös pillimehujen ja yksittäispakattujen mehujen käyttöä kannattaa harkita tilanteen mukaan.

- Turhilta pakkauksilta vältytään, kun tuotteet hankitaan mahdollisimman suurissa erissä, esimerkiksi jogurttipurkit kannattaa hankkia pienten pikareiden sijaan tölkeissä (Rosenberg 1993, 59).
- Myös askarteluun käytettyjä värejä voi vertailla jätenäkökulmasta. Vähäjätteisimpiä ovat vesiväriinapit, väriliidut, hiili sekä mehiläisvahaliidut. Lisäksi liidut, puuvärit ja lyijykynät saa käytettyä aivan loppuun asti pidennysvartta käyttämällä. Kaikista eniten jätettä tulee lyhytkäyttöikäisistä huopakynistä. Kaikki värit kannattaa myös ostaa mahdollisimman suurissa pakkauksissa. Huonoista välineistä ei ole juuri iloa kenellekään ja kaikista ekologisista vaihtoehdoista onkin jättää ne kokonaan hankkimatta. (Rosenberg 1993, 60.)
- Liikunta on tärkeä osa lapsen terveellisiä elämäntapoja, mutta on hyvä kuitenkin pitää huoli siitä, ettei liikuntaharrastus kuormita ympäristöä kohtuuttomasti. **Liikuntaa kannattaa harrastaa enemmän ulkona kuin sisällä, silloin esimerkiksi liikuntasalin valaisemiseen ei mene turhaa energiaa.** (Hough 2008, 129.)
- Lisäksi **hyötyliikunta voi olla myös ympäristölle hyödyllistä, jos esimerkiksi siivotaan päiväkodin ympäristöä ja luontoa** (Hough 2008, 129).
- **Myös pienten lasten ympäristönsuojelua on se, että jokainen siivoaa omat jälkensä eikä jätä jälkeensä turhaa roskaa.** Tavoite on tuttu ja käytännöllinen päämäärä. (Rosenberg 1993, 56.)

- Kannattaa vähentää kaiken uuden ihannointia. Lapsi, jolla on yllään jotakin uutta, saa siitä todennäköisesti myönteistä huomiota. Harvemmin kukaan kehuu pitkään käytettyjä vaatteita, vaikka ne olisivatkin kauniita ja kestäviä. Lisäksi lapset, jotka saavat usein uutta, saavat paljon useammin muutakin huomiota kuin ne, jotka käyttävät kierrätettyjä tavaroita ja vaatteita. (Rosenberg 1993, 56–57.)
- Vuosittaisten leluhankintojen sijaan kannattaa harkita lelujen vuosittaista vähentämistä (Rosenberg 1993, 57). Kotileikkeihinkin sopii esimerkiksi käytöstä poistetut, rikkoutumattomat astiat.
- Kirjaston hyödyntäminen kannattaa. Kirjojen, levyjen ja elokuvien lainaaminen on luonnon resursseja säästävää kulttuurin uudelleenkäyttöä. (Tell 2007, tapa 55.)

- Myös tiettyjä leikkejä varten suunniteltujen leikkinurkkausten ja lelujen tarpeellisuutta kannattaa harkita, koska lapsilla on kyky luoda itse leikkejä ja tiloja siihen annettaessa mahdollisuus. Lasten tekemänä kotileikkinurkkaus on todennäköisesti muuntuvampi ja erilainen kuin aikuisten suunnittelemana. Lisäksi lasten tilantekemisen salliminen vaatii myös aikaa ja uudenlaista järjestyskäsitystä. Jokin tietty leikki voi kestää vaikka viikon tai kaksi, eikä esimerkiksi kankaista ja pahvilaatikosta luotu tila ole samalla tavalla sievä kuin aikuisten leikkiä varten tekemä nurkkaus. (Rosenberg 1993, 57.)

5 KESTÄVÄT RUOKAVALINNAT

- Ruokakasvatus on tiedon lisäksi myös esteettinen, eettinen, kulttuurinen sekä sosiaalinen lähestymistapa, joka mahdollistaa kokonaisvaltaisen käsityksen muodostumisen kestävän kehityksen eri ulottuvuuksista. Siihen tarvitaan käsitteistön hallintaa, tietoa, elämyksiä sekä omakohtaisia kokemuksia, jotka herättävät kiinnostuksen, mikä puolestaan ruokkii tiedonhalua. (Risku-Norja, Kurppa, Silvennoinen, Nuoranne & Skinnari 2010, 17.)
-
- Ruokahuolto on monella tavalla mielekäs osa ympäristökasvatusta, jossa voidaan yhdistää oman tekemisen, kokemisen, tietämisen ja taitamisen asiat (Rosenberg 1993, 43).
  - Ruokahuoltoon liittyy myös keskeisesti hyvien ruokatapojen ja omatoimisuuden tavoitteet. Usein kuitenkin aikuinen annostelee 3–6-vuotiaiden lasten ryhmässä ruuan, vaikka itse ottamalla lapsi oppisi paremmin arvioimaan ruokamääränsä ja annosteluun tarvittava hienomotoriikka kehittyisi. Juoman kaataminen, leivän voitelu ja ruuan ottaminen eivät ole itsessään selviä taitoja ja ne vaativat jatkuvaa harjoittelemista. (Rosenberg 1993, 45.)
  - Omatoimisuuteen kannustaminen voi viedä aikuiselta energiaa enemmän kuin aikuisen itse tekemä työ, mutta lasten taidot karttuvat nopeasti ja omatoimisuudesta tulee itsestäänselvyys. Omatoimisuuden ja taitojen kehittyminen kehittää lapsen itsetuntoa ja oman elämän hallintaa. (Rosenberg 1993, 45.)
  - Makeiskääreet, pikaruokarasiat ja muut ruokapakkaukset ovat nopeasti kasvava jätteenongelma, mutta enemmän ympäristöä kuormittaa pois heitetty ruoka. Suomessa ruoasta menee hukkaan jopa kymmenesosa. Jos ruoantähteet jätetään lajittelematta ja ne viedään kaatopaikalle, ne muodostavat mädäntyessään hyvin voimakasta kasvihuonekaasua, metaania. (Hough 2008, 42.)
  - Päivähoidon ruokalistat pyritään suunnittelemaan mahdollisimman monipuolisiksi, terveelliseksi ja kuitenkin edullisiksi. Suunnitelmassa tulisi huomioida myös vuodenaika ja eri raaka-aineiden saatavuus. Ympäristön näkökulmasta kestävä ratkaisu on mahdollisimman vähän jalostettujen ja lähellä tuotettujen tuotteiden käyttäminen ruokahuollossa. (Rosenberg 1993, 46.)

5.1 Mitä minä voin tehdä?

- Hedelmät ovat herkullisia ja päivähoitossa niitä yleensä käytetään paljon. Niiden syönti kannattaa kuitenkin ajoittaa siihen aikaan, jolloin kotimaisia hedelmiä, marjoja ja vihanneksia ei saa, eli talveen ja kevääseen. Esimerkiksi kesällä ennen omena- ja marjakautta vihannekset ovat parhaimmillaan, joten hedelmiä ei välttämättä tarvita. (Rosenberg 1993, 46.)

- Kaikkein tutuimmaksi ruoka tulee, kun sitä pääsee tekemään itse. Lasten kanssa voi tehdä esimerkiksi sämpylöitä, pullaa, joulupipareita sekä salaattia ja raasteita syksyisen toriretken jälkeen. Nämä työkasvatukseenkin kuuluvat toimet ovat suosittuja lasten keskuudessa. Itse tehtynä ruoka maistuu lapsista vielä paremmalta. (Rosenberg 1993, 45.)
- Myös muiden ruokien valmistaminen sujuu pienen lapsiryhmän kanssa, kunhan siihen varataan reilusti aikaa (Rosenberg 1993, 45).
- Tavoitteena varsinaisesti ei ole, että lapset osaisivat päiväkodista lähtiessään tehdä itse ruokansa, vaan että he saavat osallistumisen tunteen sekä uusia kokemuksia ruoan valmistuksesta. Lapset oppivat myös sen, että monia asioita voi tehdä aivan itse, odottamatta valmiita ratkaisuja. (Rosenberg 1993, 45.)
- Kun lapsi pääsee osallistumaan ruoanlaittoon, tulevat tutuiksi valmistusaineet ja lapset pääsevät osallisiksi tuoksuista, joita tulee ruokaa valmistettaessa (Rosenberg 1993, 45).
- Tilattavan ruoan määrä kannattaa mitoittaa lapsiryhmän kokoon sopivaksi ja lasten poissaoloista tulisi tiedottaa keittiöhenkilökunnalle.

SOSIAALINEN JA KULTTUURINEN KESTÄVÄ KEHITYS

6 LÄHIYMPÄRISTÖ, KASVATUS JA OPETUS

- Jo vauvasta asti lapsi alkaa hahmottaa ympäröivää tilaa. Aluksi hahmottaminen tapahtuu lähinnä suun ja kehon, myöhemmin myös muiden aistien kautta. Liikkumaan lähteminen aloittaa lapsen ympäristöön tutustumisen laajemmin. Päiväkotikäisille lapsille on tärkeää saada kulkea itse ympäristössään, eikä vain katsella sitä kauempaa, sillä lapset hahmottavat ympäristöään paljolti oman liikkumisensa avulla. (Rosenberg 1993, 11.)

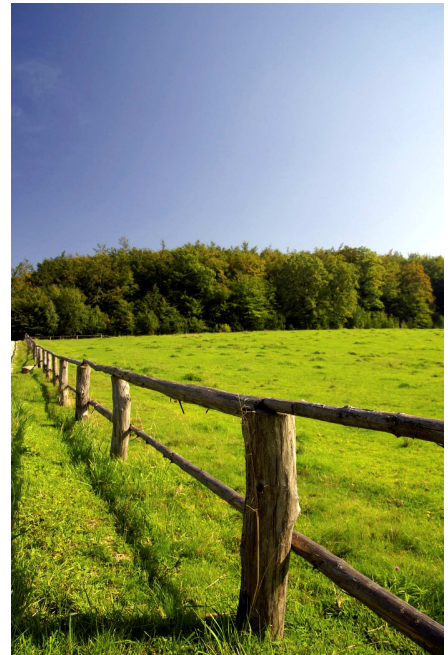

- Oman ympäristön tunteminen on hauskaa ja se lisää oman elämän hallintaa ja turvallisuuden tunnetta. Kun lapsi hahmottaa lähiympäristönsä, hänen on helpompi oppia liikkumaan myös uusissa ympäristöissä. Tämän vahvistaa myös alueellista identiteettiä, eli lapsen tunnetta kuulua johonkin. (Rosenberg 1993, 11.)
- Varsinkin kouluikää lähestyville lapsille on tärkeää, että he hahmottavat pihaa laajemman ympäristön, sillä lapsen tulee kouluikäisenä pystyä kulkemaan turvallisesti myös liikenteessä. Ennalta tutun ympäristön liikennettä ehtii seuraamaan tarkemmin. (Rosenberg 1993, 11.)

6.1 Mitä minä voin tehdä?

- Päiväkodissa ympäristön hahmottamista edistää ajan viettäminen päiväkodin aitojen ulkopuolella (Rosenberg 1993, 11).
- Lapsen tulisi antaa myös pysähtyä ja tutkia ympäristöä myös päivähoitomatkoilla (Rosenberg 1993, 11).
- Ympäristön hahmottamiseen hyviä harjoituksia on esimerkiksi karttojen piirtäminen lähiympäristöstä yhdessä lasten kanssa ja niihin lasten mielestä tärkeiden reittien ja paikkojen sijoittaminen (Rosenberg 1993, 12).
- Esimerkiksi jonkun teemapäivän yhteydessä lapset voisivat piirtää omia karttoja, vaikkapa ”merirosvopäivänä” aarrekarttoja ja suunnistaa niiden avulla päiväkodin pihassa.
- Erilaisia luonnonmateriaaleja käyttäen on mahdollista tehdä ympäristöstä toden- tai toiveidenmukainen pienoismalli. Materiaalina voi olla esimerkiksi savi, sammalet tai risut. (Rosenberg 1993, 12.)
- Ympäristön hahmottamisen keinona voidaan eri reittejä käyttäen kulkea samaan paikkaan. Näin lapset oppivat sijoittamaan paikan mielessään osaksi isompaa aluetta. (Rosenberg 1993, 12.)

7 KULTTUURIPERINTÖ JA MONIMUOTOISUUS

- Ympäristökasvatuksen ja monikulttuurisuuskasvatuksen tavoitteet ovat monelta osin yhteneväisiä. Ympäristökasvatus painottaa luonnon monimuotoisuuden säilymisen ja kunnioittamisen tärkeyttä. Lisäksi sillä on sosiaalinen ulottuvuus. Monikulttuurisuuskasvatuksessa tavoitteena on oikeudenmukaisuuden ja yksilöiden samanarvoisuuden edistäminen sekä yksilöiden välisen kommunikoinnin ja ymmärryksen lisääminen. Molemmilla on pyrkimyksenä kasvattaa aktiivisia ja vastuuntuntoisia kansalaisia sekä halu säilyttää maailma monimuotoisena. Monikulttuurisuuden ja ympäristökasvatuksen elementtejä yhdistämällä on mahdollisuus kasvattaa lapsia kokonaisvaltaiseen, globaaliin ajattelutapaan. (Nordström 2004, 140.)
- Ympäristökasvatuksessa painotetaan kulttuuristen teemojen merkitystä. Toimivan ja kestäväällä pohjalla olevan tulevaisuuden yhteiskunnan muodostamisessa on olennaista monikulttuurisuuden huomioiminen. Jotta voidaan luoda yhteenkuuluvaisuutta ja yhteisvastuullisuutta, muiden kansojen ja kulttuurien ymmärrys on tärkeää. (Nordström 2004, 140.)
- Kulttuurin erilaiset muodot ja tasot vaikuttavat kaikkiin ihmisiin koko elämän läpi. Se on ihmisen rakentama ja luoma todellisuus, ympäristö ja yhteisö, jonka kehitykseen yksilöt ja ryhmät osallistuvat. (Lahikainen, Punamäki & Tamminen 2008, 9.)
- Maahanmuuttaja- ja vähemmistöryhmiin liittyvien taustatekijöiden tietämisellä ja tuntemisella on merkityksensä. Se auttaa ymmärtämään toista sekä toimimaan käytännön arjessa toista kunnioittaen ja arvostaen. Se ei tarkoita, että menettäisimme jotakin omasta kulttuuristamme tai itsestämme, vaan että näkisimme itsemme paremmin suhteessa toiseen. Hyvä itsetuntemus sekä omien juurien tuntemus helpottaa meitä ymmärtämään myös toisella tavalla elävää ja ajattelevaa ihmistä. (Paavola & Talib 2010, 226.)
- Päiväkodin toiminta ja ilmapiiri heijastelevat ympäröivän yhteisön ja yhteiskunnan arvoja, kulttuuria sekä asenteita. Se näkyy vuorovaikutussuhteissa, säännöissä sekä kommunikaatiossa. Toiminta voi joko vahvistaa ympäröivän kulttuurin merkitystä tai esimerkiksi pyrkiä ottamaan huomioon myös vähemmistökulttuureita. (Paavola & Talib 2010, 226.)
- Suomessa on lukuisia päiväkoteja, jotka ovat lapsirakenteeltaan monikulttuurisia. Päiväkodissa on monikulttuurisuuskasvatuksen periaatteiden mukaisesti huolehdittava siitä, että kaikilla lapsilla on tasa-arvoiset lähtökohdat ja mahdollisuudet kasvamiseen sekä oppimiseen etnisestä taustasta, kielestä, sukupuolesta tai sosioekonomisesta taustasta riippumatta. (Paavola & Talib 2010, 226–227.)

- Paremmen tulevaisuuden rakentuminen edellyttää kiinnostusta ja tahtoa välittää maailmasta, sen luonnosta, kulttuurista ja ihmisistä (Houtsonen 2004, 19).

7.1 Mitä minä voin tehdä?

- Lasten olisi hyvä oppia ymmärtämään suomalaisen kulttuuri-identiteetin olemusta ja löytämään oma kulttuuri-identiteettinsä. Tavoitteena on, että lapset ymmärtäisivät, mitä yleisimmilliset arvot ovat ja miten ne tai niiden puute näkyvät maailmassa. Kasvatuksen tulisi vahvistaa lasten myönteistä kulttuuri-identiteettiä ja lisätä muiden kulttuurien tuntemusta. (Houtsonen 2004, 19.)
- Kulttuurisen lukutaidon kehittäminen kannattaa aloittaa omasta elinympäristöstä, koska monenlaista tutkittavaa löytyy omasta kaupunginosasta tai kotikylästä. Hyviä yhteistyökumppaneita voi löytyä esimerkiksi museoista ja muista paikallisista toimijoista. (Houtsonen 2004, 19.)
- Oman lähipiirin tutkimisesta edetään vähitellen suomalaisen identiteetin syventämiseen. Lasten alueidentiteetin vahvistaminen on erityisesti tärkeää. Alueidentiteetillä tarkoitetaan aluetietoisuutta, tunnetta kuulumisesta jollekin tietylle alueelle tiettyyn yhteisöön. Ympäristöstä elämäntapa syntyy monesti tämän identiteetin kautta halusta säilyttää oman elinalueen historia ja arvo tuleville sukupolville. (Houtsonen 2004, 19.)
- Lisäksi monikulttuurisessa ja globalisoituvassa maailmassa on tärkeää kehittää myös lasten globaalia tietoisuutta ja vieraiden kulttuurien ymmärrystä, jota voidaan kehittää erilaisin pedagogisin keinoin (Houtsonen 2004, 19).
- Lasten kanssa elinympäristöä ja kulttuuria tutkiessa vain mielikuvitus on rajana. On hyvä lähteä liikkeelle lähiympäristön tutkimisesta ja vähitellen laajentaa aluetta kattamaan koko Suomea ja maailmaa. Maailmanperintökohteiden tutkiskelu saattaa yhteen paikallisen ja globaalin näkökulman mielenkiintoisella tavalla. (Houtsonen 2004, 19.)
- Lasten osallistuminen oman lähiympäristönsä kehittämiseen ja tutustuminen kansainvälisesti arvokkaisiin kohteisiin opettaa arvostamaan luonnon monimuotoisuutta ja maailman kulttuurista rikkautta (Houtsonen 2004, 19–20).

- Lasten kanssa voi yhdessä tutkia, millaisia vierailu- ja retkikohteita omalta lähialueelta löytyy. Kohteet kannattaa merkitä muistiin ja listaa voi tarpeen tullen päivittää. Yhdessä lasten kanssa voi esimerkiksi äänestää, mihin paikkaan mennään seuraavalle vierailulle.
- Monikulttuurisuutta voi tuoda ympäristökasvatukseen käytännössä vertailemalla eri kulttuurien tarinoita, maailmankatsomuksia sekä jokapäiväistä elämää. Harjoitteena voi verrata esimerkiksi koteja eri puolilla maailmaa, etsiä eri musiikin lajien tai vaikkapa ruokien alkuperää. (Nordström 2004, 140–141.)

8 TURVALLISUUS

- Päivähoidon turvallisuudella tarkoitetaan päivähoidossa tehtävän varhaiskasvatustyön turvallista toteuttamista. Tarkastelun piiriin toimintayksikön turvallisuudessa kuuluvat toimintayksikön henkilöstö, toimintayksikön sisä- ja ulkotilat, ympäristö ja toimintavälineet sekä päivähoidossa olevat lapset ja satunnaisesti käymässä olevat henkilöt. Lisäksi tarkastellaan tiedonhallintaa, resursseja, toiminnan laatua ja vastuuta koskevia seikkoja sekä henkisiä tekijöitä. Päivähoidon turvallisuussuunnittelu tukeutuu lakeihin ja asetuksiin, jotka koskevat lasten päivähoitoa, kulutustavaroita ja kuluttajapalveluita, elintarviketurvallisuutta, henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia, työsuojelua sekä työturvallisuutta. (Päivähoidon turvallisuussuunnittelu 2008, 13.)
- Päivähoidon turvallisuussuunnitelma on pelastussuunnitelmaa laajempi suunnitelma-asiakirja, joka tähtää kokonaisturvallisuuden parantamiseen ja ylläpitoon ja jonka laatiminen yhteistyössä kunnan eri viranomaisten sekä poliisi- ja pelastustoimen kanssa on tärkeää. Poliisi- ja pelastusviranomaiset auttavat myös turvallisuuskoulutusten ja -harjoitusten järjestämisessä. (Päivähoidon turvallisuussuunnittelu 2008, 22.)

8.1 Kiusaaminen

- Kiusaaminen vaikuttaa lapsen kasvuun ja kehitykseen kokonaisvaltaisesti. Sen ehkäisy on tärkeää, koska on tutkittu, että pitkään jatkuessaan sillä on vakavat ja pitkäkestoiset seuraukset. Kiusaamista ehkäisevä työ tulisikin aloittaa jo varhaiskasvatuksessa, koska pitkään jatkuessaan se voi johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen. Kiusaajan ja kiusattujen lisäksi kiusaaminen vaikuttaa negatiivisesti myös muuhun lapsiryhmään, jossa kiusaamista tapahtuu. Kiusaaminen vahingoittaa sekä uhrin että kiusaajan vertaissuhteita pitkäkestoisesti ja uusiin vertaisryhmiin kiinnittyminen vaikeutuu vielä myöhemminkin elämässä. Kiusatuksi joutuneilla lapsilla on todettu olevan heikompi itsetunto, ahdistusta, masentuneisuutta ja jopa itsetuhoisia ajatuksia, kun taas kiusaavilla lapsilla on lisääntynyt riski tehdä rikoksia myöhemmin elämässään tai jatkaa aikuisena kiusaamista, mikäli negatiivista käyttäytymistä ei pysäytetä. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 1.)

- Päiväkoti-ikäisten lasten kiusaamisen muodot
  - Fyysistä kiusaamista on esimerkiksi kamppaaminen, potkiminen, lyöminen, esteenä oleminen, vaatteiden repiminen, kivien ja hiekan heittäminen, nipistely, leikkien sotkeminen.
  - Sanallista kiusaamista on esimerkiksi nimittely, hännääminen, haukkuminen, lällättäminen, selän takana puhuminen ja vaatteiden, hiusten ym. kommentointi.
  - Psyykkiseksi kiusaamiseksi luetaan esimerkiksi kiristäminen, manipulointi, ilveily, ilmeily, uhkailu, leikin sääntöjen muuttaminen, selän takana puhuminen, poissulkeminen sekä puhumatta jättäminen. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 6.)
- Kiusaamisen ehkäisy on lapsiryhmän toimintaan vaikuttamista, vuorovaikutustaitojen vahvistamista ja turvallisen ryhmän luomista. Se perustuu aikuisen omien asenteiden tarkistamiseen sekä siihen, kuinka aikuinen suhtautuu jokaiseen lapseen, lapsiryhmään ja työyhteisöön. Lisäksi kiusaamisen ehkäisy perustuu aikuisen omaan ymmärrykseen siitä, että hän itse voi vaikuttaa ilmiön olemassa oloon. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 10.)

8.2 Turvallinen ilmapiiri

- Lähtökohtana turvallisen ilmapiirin luomiselle ovat työyhteisön aikuissuhteet ja tapa, jolla aikuiset kohtaavat toisensa aikuisyhteisössä. Ryhmän myönteiselle yhteistoiminnalle edellytyksenä on luottamuksellinen ja turvallinen ilmapiiri. Jokaisella lapsella tulee olla tunne, että häntä arvostetaan ja kunnioitetaan sekä luottaa siihen, että aikuiset ovat läsnä ja auttavat häntä tarvittaessa. Jokaisella lapsella tulisi olla ainakin yksi turvallinen kiintymyssuhde päiväkodissa. Aikuisten omat asenteet lapsia ja kollegojaan kohtaan kertoo ryhmän sisällä vallitsevista arvoista ja normeista. On lähes mahdotonta tehdä kiusaamista ehkäisevää työtä lapsiryhmässä, jos aikuisten kesken esiintyy selvittämättömiä konflikteja tai kiusaamista. Jännittynyt ja huono ilmapiiri aikuisten kesken tarttuu myös lapsiin, minkä vuoksi työskenteleminen myös aikuisten ilmapiirin hyväksi on tärkeää. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 23.)

8.3 Mitä minä voin tehdä?

- Turvallisuuksuunnitelmaan kannattaa perehtyä huolellisesti, että tosipaikan tullen osataan toimia oikein ja ohjeistaa myös lapsia.
- On suositeltavaa, että turvallisuuksuunnitelma tarkistetaan ja tarpeen vaatiessa päivitetään syys- ja kevätkauden alkaessa, tarvittaessa useamminkin (Päivähoidon turvallisuuksuunnitelu 2008, 27).
- Kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen ei ole olemassa yhtä, kaikkiin tilanteisiin sopivaa tapaa. On tärkeää, että kaikki aikuiset, jotka toimivat lapsen ympärillä, osallistuvat ja sitoutuvat kiusaamisen vastaiseen työhön. Kiusaamisen ehkäisyyn tulisi olla yksilökeskeisen ongelmalähtöisyyden sijasta koko yhteisön yhteinen asia. Lasten yhteisöllisyys ja osallisuus ovat keskeisiä ehkäiseviä periaatteita silloin, kun pyrkimyksenä on, että jokainen lapsi saa positiivisia ja myönteisiä kokemuksia muiden ihmisten kanssa toimiessaan. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 1–2.)

- Lasten kanssa voidaan opetella tuntemaan lähialueen vaaralliset paikat (Rosenberg 1993, 15).
- On hyvä oppia tunnistamaan erilaisia myrkkymarjoja sekä sieniä. Lasten tulisi oppia ajattelumalli, että mitä tahansa ei kannata laittaa suuhunsa ilman aikuiselta saatua varmistusta turvallisuudesta.
- Suhteellisuuden taju kannattaa säilyttää; lapsi voi hukkua syvään lampeen, mutta matalassa ojassa leikki-ikäinen lapsi todennäköisesti vain kastuu, mikä on vaaratonta (Rosenberg 1993, 15).

9 YHTEISÖLLISYYS

- Yhteiskuntarakenteen muutos viime vuosikymmeninä on johtanut siihen, että seuraavia sukupolvia kasvattavia luonnollisia yhteisöjä ei enää juuri ole. Yhteisöllisyyteen kasvattamisesta onkin tullut ammattimaisten kasvatusyhteisöjen, päiväkotien ja koulujen tehtävä. (Haapaniemi 2011, 76.)
- Aikuisten muodostamissa yhteisöissä lapset eivät vielä ole täysivaltaisia jäseniä. Heidän ei voi myöskään olettaa vielä hallitsevan yhteisötaitoja tai että he osaisivat rakentaa yhteisöllisyyttä ilman ohjausta. Heidät on kuitenkin saatava tuntemaan yhteisöllisyyttä sekä osallistumaan ja sitoutumaan yhteisiin tavoitteisiin. Kasvatusyhteisössä toimivien aikuisten on annettava omalla toiminnallaan mallia, lisäksi heillä tulee olla ammatillinen tieto ja taito yhteisön synnyttämiseen ja ohjaamiseen. (Haapaniemi 2011, 78.)
- Yhteisöllisyys on arvo, mutta lapsella tulisi myös olla kokemus olevansa osa yhteisöä. Yhteisöllisyyden kokeminen päivähoidossa tulisikin ottaa tavoitteeksi. Toteutuessaan yhteisöllisyys suo jäsenilleen turvallisuuden ja osallistumisen tunteen. (Haapaniemi 2011, 75–76.)
- Kun lapsi aloittaa päivähoidon, hän liittyy kodin lisäksi uuteen yhteisöön. Päivähoidossa lapsi huomioidaan yksilönä, mutta samalla myös osana yhteisöä. Yhteisöön liittyminen, toisten huomioon ottaminen sekä omien tarpeiden ja halujen säätelyn oppiminen ovat tärkeitä taitoja. Näitä taitoja voi oppia ainoastaan vuorovaikutuksessa ensin omien vanhempien kanssa ja sen jälkeen toisten aikuisten kanssa. Samalla lapsi oppii toimimaan yhteisössä. Näiden taitojen oppimiseen lapsi tarvitsee paljon toistoa ja aikuisen tuki sekä malli ovat erittäin tärkeitä. Aikuisen tehtävänä on tarjota turvallista vuorovaikutusta, jossa lapsi pystyy kokeilemaan omia rajojaan. Lapsen tulee pystyä myös luottamaan siihen, että aikuinen asettaa hänelle rajoja. (Mikkola & Nivalainen 2009, 19–20.)

9.1 Mitä minä voin tehdä?

- Kasvatusyhteisön ottaessa tavoitteekseen yhteisöllisyyden opettamisen ja kasvamisen:
  - Yhteiset tavoitteet sovitaan arvojen pohjalta yhdessä.
  - Lisäksi tulisi luoda mahdollisuus oppia ja kasvaa yhteisöllisyyteen.
  - Prosessi aloitetaan yhdessä ja yhteisöllisyyden kehittymistä seurataan.
  - On tärkeää, että vuorovaikutusmahdollisuuksia lisätään jokaiselle.
  - On hyvä myös huolehtia, että kaikille yhteisön jäsenille syntyy yhteisöllisyyden kokemus. (Haapaniemi 2011, 78.)
- **Yhteisötaitoja oppii parhaiten käytännössä harjoittelemalla.** Kasvattajat voivat järjestää lapsille yhteisötaitojen harjoitusmahdollisuuksia päivittäisessä työssä. Näin ollen opetuksen tulisi olla muutakin kuin pelkästään opettajakeskeistä oppimista, kuten myös uusissa opetussuunnitelmissa edellytetään. (Haapaniemi 2011, 80.)

- **Lasten ohjaaminen valvomisen ja vahtimisen sijaan yhteisöllisessä pedagogiassa on hyvä periaate** (Haapaniemi 2011, 81).
- **Vastuuta erilaissa tehtävissä voidaan antaa lapsille sovittuna ikäkauden mukaan.** Tämä osoittaa luottamusta yhteisön jäsenelle. Aikuisen lapselle osoittama luottamus voi olla hyvin merkittävä kasvuun vaikuttava kokemus, myös silloin kun vastuuta ei kanneta aikuisen mielestä oikein. Kasvatusyhteisössä on näin ollen myös siedettävä epäonnistumiset ja tulosten hidas näkyminen. (Haapaniemi 2011, 81.)
- Aidossa vuorovaikutustilanteessa jokaisella on mahdollisuus vaikuttaa ryhmän toimintaan (Haapaniemi 2011, 81).

10 KOULUTUS, TIEDOTUS JA YHTEISTYÖ

- Kunnan tulee huolehtia, että henkilöstö peruskoulutuksen pituudesta, työn toimenkuvasta ja vaativuudesta riippuen osallistuu riittävästi sille järjestettyyn täydennyskoulutukseen (Sosiaalihuoltolaki 1982/710, § 53). Täydennyskoulutusvelvoite edellyttää, että kuntien tulee huolehtia työntekijöidensä vuosittaisesta osallistumisesta täydennyskoulutukseen. Lain tavoitteena on turvata henkilöstön mahdollisuus ylläpitää ja uudistaa ammattitaitoaan. Säännös koskee kaikkia vakinaisia tai määräaikaaisesti kunnan sosiaalihuollon tehtävissä toimivia henkilöitä. (Täydennyskoulutusvelvoite.)

10.1 Mitä minä voin tehdä?

- Vuosittaisen täydennyskoulutusmahdollisuuden voi käyttää esimerkiksi kestävästä kehitystä koskevaan koulutukseen osallistumiseen. Kestävän kehityksen koulutusta järjestää esimerkiksi SYKLI, Suomen ympäristöopisto.

10.2 Linkkivinkki: tietoa kestävän kehityksen koulutuksesta

Monipuolista tietoa kestävän kehityksen koulutuksesta kaikille ympäristöasioista kiinnostuneille.

<http://www.sykli.fi/sivu/28>

10.3 Vuosikalenteri kestävän kehityksen teemapäivistä

TAMMIKUU

HELMIKUU

- 112-päivä 11.2.
- Ystävänpäivä 14.2.

MAALISKUU

- Maailman vesipäivä 22.3.

HUHTIKUU

- Nuukuusviikko vko 16 (esimerkiksi kierrätystempauksen järjestäminen)

TOUKOKUU

- Luonnon monimuotoisuuden päivä 22.5.

KESÄKUU

- Maailman ympäristöpäivä 5.6.

HEINÄKUU

ELOKU

SYYSKU

- Nälkäpäivä
- Autoton päivä 22.9.

LOKAKUU

- Maailman kasvisruokapäivä 1.10.
- Energian säästöviikko vko 41
- YK-päivä 24.10.

MARRASKUU

- Suvaitsevaisuuden päivä 16.11.
- Älä osta mitään -päivä marraskuun viimeinen perjantai.

JOULUKUU

LÄHTEET

Haapaniemi, R. 2011. *Yhteisöllisyys ja kasvatusyhteisöt*. Teoksessa Jantunen, T. & Ojanen, E. (toim.) *Arvot kasvatuksessa*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi, 75–81.

Hough, R. 2008. *Sinä voit pelastaa maapallon. Helppoja keinoja suojella ympäristöä joka päivä*. Karkkila: Kustannus-Mäkelä Oy.

Houtsonen, L. 2004. *Aihekokonaisuudet kannustavat kehittämään opetusta*. Teoksessa Niinikangas, L. (toim.) *Kotipihasta maailmalle. Ympäristökasvatuksen karttakirja*. Saarijärvi: Gummerus Kirjapaino Oy, 19–20.

Jäteukko Oy. 2009. *Keräyskartonki*. [verkkojulkaisu]. [viitattu 30.6.2011]. Saatavissa: <http://www.jateukko.fi/www/fi/lajittelu/kerayskartonki.php>

Jäteukko Oy. 2009. *Keräyslasi*. [verkkojulkaisu]. [viitattu 30.6.2011]. Saatavissa: <http://www.jateukko.fi/www/fi/lajittelu/kerayslasi.php>

Jäteukko Oy. 2011. *Lajittelu*. [verkkojulkaisu]. [viitattu 30.6.2011]. Saatavissa: <http://www.jateukko.fi/www/fi/lajittelu/index.php>

Jäteukko Oy. 2011. *Mitä voi laittaa biojäteastiaan?*. [verkkojulkaisu]. [viitattu 30.6.2011]. Saatavissa: <http://www.jateukko.fi/www/fi/lajittelu/biojatteet/index.php>

Jäteukko Oy. 2009. *Paperi*. [verkkojulkaisu]. [viitattu 30.6.2011]. Saatavissa: <http://www.jateukko.fi/www/fi/lajittelu/paperi.php>

Jäteukko Oy. 2009. *Pienmetalli*. [verkkojulkaisu]. [viitattu 30.6.2011]. Saatavissa: <http://www.jateukko.fi/www/fi/lajittelu/pienmetalli.php>

Jätekkukko Oy. 2009. *Ruskea pahvi*. [verkkojulkaisu]. [viitattu 30.6.2011]. Saatavissa: http://www.jatekkukko.fi/www/fi/lajittelu/ruskea_pahvi.php

Jätekkukko Oy. 2009. *Tekstiilit*. [verkkojulkaisu]. [viitattu 30.6.2011]. Saatavissa: <http://www.jatekkukko.fi/www/fi/lajittelu/tekstiilit.php>

Jätekkukko Oy. 2011. *Vaarallinen jäte (ongelmajäte)*. [verkkojulkaisu]. [viitattu 30.6.2011]. Saatavissa: <http://www.jatekkukko.fi/www/fi/lajittelu/ongelmajatteet/index.php>

Kirves, L. & Stoor-Grenner, M. 2011. *Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen*. Helsinki: Fram.

Kuivanen, T. 1999. *Vihreät silmälasit. Toimi ympäristövaikuttajana*. Porvoo: WSOY- Kirjapainoyksikkö.

Kuluttajavirasto. *Kuluttajakasvatus* [verkkojulkaisu]. [viitattu 5.7.2011]. Saatavissa: <http://www.kuluttajavirasto.fi/fi-FI/kuluttajakasvatus/kestava-kulutus/>

Pohjoismais-virolainen kuluttajakasvatuksen ryhmä. *Kuluttajakompetenssien oppiminen – kuluttajakasvatuksen strategia. Ehdotus kuluttajakasvatuksen tavoitteiksi ja sisällöiksi* [verkkojulkaisu]. Kuluttajavirasto. [viitattu 7.7.2011]. Saatavissa: <http://www.kuluttajavirasto.fi/File/267013b7-21ee-4869-b270-73ed57f74452/Kuluttajakasvatuksen%20strategia.pdf>

Lahikainen, A.-R., Punamäki, R.-L. & Tamminen, T. 2008. *Kulttuuri lapsen kasvattajana*. Vantaa: WSOY.

Lastentarhaopettajaliitto. *Täydennyskoulutusvelvoite* [verkkojulkaisu]. [viitattu 24.8.2011]. Saatavissa: http://www.lastentarha.fi/portal/page?_pageid=535,474557&_dad=portal&_schema=PORTAL

Mikkola, P. & Nivalainen, K. 2009. *Lapselle hyvä päivä tänään- näkökulmia 2010- luvun varhaiskasvatukseen-*. Saarijärvi: Saarijärven Offset Oy.

Murphy, G. 2008. *Ilmaston muutos. Mitä minä voin tehdä?* Helsinki: Tammi.

Naik, A. 2009. *Laiskan Lissun opas ekoelämään.* Porvoo: WS Bookwell.

Nikkinen, I. & Koivunen, M. 2009. *Kotimetsän paras kirja. Von Harmajan hiiriperhe suojelee luontoa.* Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy.

Nordström, H. 2004. *Ympäristökasvatuksen toimintamalleja.* Teoksessa Cantell, H. (toim.). *Ympäristökasvatuksen käsikirja.* Juva: WS Bookwell Oy, 114–143.

Ojala, K. 2009. *Irti tavarasta.* Keuruu: Otavan kirjapaino.

Paavola, H. & Talib, M.-T. 2010. *Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa.* Juva: Bookwell Oy.

Risku-Norja, H., Kurppa, S., Silvennoinen, K., Nuoranne, A. & Skinnari, J. 2010. *MTT KASVU 10. Julkiset ruokapalvelut ja ruokakasvatus: arjen käytäntöjen kautta kestävään ruokahuoltoon.* Tampere: Tampereen Yliopistopaino Juvenes Print Oy.

Rosenberg, T. 1993. *Pienestä pitäen. Ympäristökasvatus ja päivähoidon ekologinen arki.* Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.

Saarsalmi, O. 2008. *Päivähoidon turvallisuussuunnittelu.* Teoksessa Saarsalmi, O. (toim.). [verkojulkaisu]. Sosiaali- ja terveysministeriö. [viitattu 12.7.2011]. Saatavissa: http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=39503&name=DLFE-7915.pdf

Sosiaalihuoltolaki 17.9.1982/710. Finlex. Lainsäädäntö [viitattu 24.8.2011]. Saatavissa: [http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710?search\[type\]=pika&search\[pika\]=sosiaalihuoltolaki](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1982/19820710?search[type]=pika&search[pika]=sosiaalihuoltolaki)

Suomen Ympäristökasvatuksen Seura Ry. *Energia*. [verkkojulkaisu]. [viitattu 29.6.2011]. Saatavissa: <http://www.vihrealippu.fi/pages/308.php>

Suomen Ympäristökasvatuksen Seura Ry. *Jätteiden vähentäminen*. [verkkojulkaisu]. [viitattu 30.6.2011]. Saatavissa: <http://www.vihrealippu.fi/pages/309.php>

Suomen Ympäristökasvatuksen Seura Ry. *Vesi*. [verkkojulkaisu]. [viitattu 29.6.2011] Saatavissa: <http://www.vihrealippu.fi/pages/303.php>

Tell, J. 2007. *100 tekoa maapallon puolesta...* Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Tervetuloa ilmastolaskuriin! [verkkojulkaisu]. WWF [viitattu 29.6.2011]. Saatavissa: <http://www.ilmastolaskuri.fi/fi/user/page/show/name/page1>

Walpole, B. 1989. *Vesi*. Porvoo-Helsinki-Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Wines, J. 2008. *101 tapaa pelastaa maapallo*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Wolff, L-A. 2004. *Ympäristökasvatus ja kestävä kehitys: 1960-luvulta nykypäivään*. Teoksessa Cantell, H. (toim.) *Ympäristökasvatuksen käsikirja*. Juva: WS Bookwell Oy, 16–29.

Kaikki tuotteessa käytetyt kuvat ovat Microsoft Word 2007 ClipArtista.

Siilinjärven kunta
PL 5
71801 Siilinjärvi
017 401 111
kirjaamo@siilinjarvi.fi

